

SCHÖNBERG, ANDERS

**Svar, på den af kongl. vetensk. academien,
för år 1763 framstälde frågan: hvad kan vara
orsaken, at sådan myckenhet svenskt folk
årligen flyttar ur landet? Och genom hvilka
författningar kan det bäst**

Stockholm
1764

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken. EOD erbjuder åtkomst till digitaliserade dokument enbart för personlig, icke-kommersiell användning. För annan användning vänligen kontakta biblioteket.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu>

Faint, illegible handwriting, possibly a signature or date.

Faint, vertical text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Partial text from the adjacent page, including the letters 'K', 'E', and 'A'.

SVAR,

På den af
KONGL. VETENSK. ACADEMIEN,
För år 1763 framstälde

FRÅGAN:

*Hvad kan vara orsaken, at sådan myc-
kenhet Svenskt Folk ärligen flyttar ur
Landet? Och genom hvilka Författ-
ningar kan det bäst fö-
rekommans?*

Inlemnadt

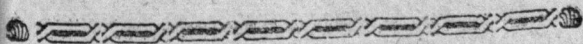
Til

KONGL. VETENSK. ACADEMIEN

Af

ANDERS SCHONBERG,

Historiographus Regni.

STOCKHOLM,
Tryckt hos DIRECT. LARS SALVIUS, 1764.

Imprimatur
N. v. OELREICH.

FÖRETAL.

Det är bekant, at Kongl. Vetenskaps Academiën utgaf för år 1763 til besvarande den frågan: *Hvad kan vara orsaken, at sådan myckenhet Svenskt Folk årligen flyttar ur landet? Och genom hvilka författningar kan det bäst förekommas?* Häröfver vågade jag äfven, jämte flera, at til Kongl. Vetenskaps Academiën inlemna mina tankar, hvilka jag förnummit med ynnest af Kongl. Academiën hafva blifvit anfedde. Kongl. Vetenskaps Academiens omdöme öfver de på denna fråga inkomna svaren, är redan bekant af Inrikes Tidningarna, och af det Svar, som Kongl. Academiens Medlem, Commissarien i Riksfens Ständers Manufactur-Contoir, Herr JOHAN FRIEDRIC KRYGER, redan af trycket låtit utgå. Vid genomläsande af detta vackra Svarët, hvilket icke är det enda bevis, om des Författares mogna insigter och Patriotiska tänkelätt, har jag funnit en hufvudlakelig skiljaktighet uti begrepet, om orsaken til utflyttningar uti vår tid, ur vårt Fosterland, imellan Herr Commissariens tankar, och dem, som jag in för Kongl. Vetenskaps

Ikaps Academien vågat yttra, ehuru nära våra begrep därom, för öfrigt, i de flästa omständigheter öfverenskomma. Det är nämligen den, at Herr Commissarien bygt sina tankar på den grund, at intet annat, än en verkelig nöd, ikulle vara orsak til slika utflytningar, hvaremot jag trodt mig nu för tiden finna denna orsaken förnämligast, uti et mera allmänt tycke för yppighet och väluster, hvaraf vanligt vis följa fördärfvade seder, utkolnande af rätta nationella tänkelfart, och förlust af en rätt kärlek til Fosterlandet.

Ingen kan mera upriktigt önska, än jag det gör, at jag häruti ikulle misstagit mig, at förfarenheten må öfvertyga mig, det jag häruti ikulle felat. Denna orsak til utflytningar är alltid den svåraste, emedan den har de svåraste verkningar på Samhällets bästa; men om det ock vore mindre grundadt, at detta vore en af de förnämsta orsaker til utflytningar uti vårt rike, utur vårt Fosterland; är det åtminstone onckeligt, at följederna af yppighet blifva sådana, som jag dem afkildrat, och at, om vi nu äge en mera allmän smak för yppighet, hvarom förfarenheten och så många redan tryckte Skrifter vilja förvissa mig, befare vi icke utan fog alla dessa yppighetens vanliga följder, om man icke ikulle våga säga, det vi verkligen til en del, redan tryckas af dem. Det torde således icke vara en onyttig möda, då man visar yppighetens skadeliga verkningar, uppå käricken til

til Fäderneslandet; verkningar, som åtminstone blifva en af orsakerna til utflyttningar, om de ock icke nu hos oss skulle vara den förnämsta.

Det är icke såsom en stridkrift emot Herr Commissarien KRYGERS vackra Svar, som detta Svaret nu utgifves för allmänheten. Jag skulle då förgåta den högaktning och den vänkap, som jag är skyldig denna värdiga Medborgaren, hvilken i så många afseenden förtjänt detta hedrande namnet. Jag är aldeles af samma mening, som han ganska moget yttrat, om nödvändigheten, at bota alla de olägenheter, som kunna på något sätt trycka vårt allmänna; och det är aldeles enligt dess egen åstundan, at dessa tankar nu gifvas på trycket, för at lemna andra medborgare tillfälle, at granska et ämne, hvilket för hela vårt allmänna är af yttersta vigt. Genom flera tankars jämnförande och granskning, torde mera uplysning vinnas, och det är en förmon för oss, at lefva under et fritt Regeringslätt, som af en rätt frihet, at yttra alla icke lagstridiga tankar, alltid vinner så mycken styrka. Jag tänker icke med någon själfkär häftighet, förfäkta mina begrep i detta ämnet, utan skal af hjärtat fånga mig, at med grundeliga skäl öfvertygas i de omständigheter, hvori jag kunnat fela.

Kongl. Vetenskaps Academien fordrade, at Svaren på den föreställda Frågan måtte författas med möjligaste kärthet. Denna Kongl. Academiens befallning lökte jag följa i det in-

lem-

lemnade Svaret, så at grunderna til en del af de dår yttrade tankar icke nog tilræckeligen kunde anförs. Det år därföre, som jag anfett nödigr, at här i Företalet och sedan i noter til sjelfva Skriften vidare yttra de skål, hvarpå jag bygt mina begrep i detta ämnet.

Det första, som jag här då bör löka utreda, äro de skål, som öfvertygat mig, at en verkelig nöd nu för tiden icke år den allmänna och måst hufvudsakeliga orsaken til utflytningar. Jag nekar aldeles icke, at nöd kan drifva folk ur sitt Fosterland; men den nöd skal vara ganika stor, som kan förmå et folk, hvilket allmänt känner en rätt kärlek til Fosterlandet, til at flytta därifrån til andra Riken. Jag åberopar mig härvid alla tideböcker och en onkelig förfarenhet. Monne vi hafve någon nöd i vårt Fosterland nu för tiden, som kan jämföras med den, som trycker folkslagen omkring Neger-strömmen, hvilka svåra öde Herr Commissarien KRYGER artigt visat? Och likväl ållka desse uslingar sin fosterbygd, hvarifrån de icke vilja skiljas. I vårt Fosterland kan nu förtiden ingen nöd nämnas, som kan jämföras med den i Konung CARL KNUTSONS tidevarf, hvilket Historica lemnar bevis, at Sverige då ågde mera folk ån nu (*). En vaklande Regering, et o-

(*) Folk-hopens minskning sedan den tiden kan dock icke endast härledas från utflytningar, då man vet huru stort antal

drågligt andeligt vålde, de våldige Måns stora magt, brist på slögder, odrågeliga pålagor, esomoftast af utlånk Ofverhet, främmande åmbets-månstyranni, Rikets förödelse af ståndiga krig; alt detta kunde icke taga hårt kärleken til Fosterlandet ur de Svenska hjärtan, som ännu hyste hat för vålluster och veklighet.

Det är icke en sådan nöd, som kan drifva et af kärlek til sitt Fosterland intaget folk ur landet, om det kan finnas en eller annan större förmon i annat land. En sådan nöd skulle finnas i alla Riken, och det är icke möjligt, at en Stat skulle få aldeles åga alla möjliga fullkomligheter, at icke i någon omständighet något bättre skulle träffas i annat land. Då man gränkar alla fordua och alla nu varande Rikens tillstånd, finner man icke, at människor ifrån sin Fosterbygd i allmänhet flyttat til det land, som haft de största fördelar. Då et folk ålkat sin Fosterbygd, har det altid varit öfvertygadt, at ingenstädes finnes så stora fördelar, som där, och menigheten frågar då ens icke efter, huru omständigheterna äro i andra länder. Det gamla

A 4

Rom

människor genom pest, och aldramåst genom förödande krig, sedan den tiden blifvit förlorad. Uträkningen om större folk-hop då förtiden, grundar sig på mängden af landtbrukare, som då var större; men folk-hopen i städerna var då åter mycket mindre.

Rom var anlagdt på en mindre fruktbar ort, och de Romare plågades där ofta af hengers nöd, hvaremot Veies, som de Romare, efter tioårig belägring åröfrat, ågde långt större förmoner. De orolige Tribuni Plebis, åt hvilka deras alt för stora myndighet och tillfället at kunna göra skada, gifvit et annat interesse åndet allmännas, ville flytta hufvudstaden til Veies. Om människan altid drefves endast af de största fördelar, hvilken skulle då föreställa sig annat, ån at icke detta förslag genast skulle antagas, på en tid, då Rom var förstördt af Gallerna, då däremot hus och alla förmoner voro straxt at tilgå för de Romare i Veies; men den Romeriska kärleken til Fosterlandet, som i alla tider blifver et så förträffeligt efterdöme, tänkte här om helt annorlunda. Man kan icke läsa den store CAMILLI tal därom, i 5:te Boken af Livii Romeriska Historia, utan at róna den lifligaste känsla af de tänkesätt, hvilka utmärka en rätt medborgare. Det vore nesligt för alla, säger han, och en vanheder för CAMILLUS, at undandraga sig för sitt Fosterland, så länge lifvet varar. Skole vi öfvergifva den staden, til hvars räddning vi vågat vårt lif och upofrat vårt blod? Kan en Romare så förgåta sig sjelf, at han skulle vilja vara annat ån en Romare? Sådän är naturen af kärleken til Fosterlandet.

Denne CAMILLUS, som jag nu hade tillfälle at nämna, skal gifva oss et, fast icke det enda,

enda bevis, huru stor nöd det skal vara, som ikulle kunna förmå de medborgare, hvilka ällka sitt Fosterland, at aldeles öfvergifva det. Det kan ingen nöd vara större, än at i sitt Fosterland beröfvas mänsklighetens rättigheter, frid, frihet och säkerhet. Sådan var den nöd, som tvingade denna stora Medborgaren, at lemna sitt Fosterland. Menighetens afund och förföljelse af några ovärdiga landsmän, nödgade honom, at skilja sig ifrån den Stad, til hvars åra och segrar han få mycket bidragit; men han blef icke bårta beständig, och han nyttjade det första tillfälle til at visa, det han aldrig kunde uphöra at vara en Romare, och at gagna sitt Fosterland. Kärleken til Fosterlandet lefde i des Romerska hjärta. Han frålsade et land, som med sin otacksamhet förtjånt des förakt. Tideböckerna visa ofs oändeligen många sådana händelser hos de folkslag, som ällkat sitt Fosterland, och våre Förfäders Historia saknar icke eller sådana bevis.

Jag ämnar icke neka, at människan äger en naturlig drift til at söka sin välfärd, och at man dömmar sin välfärd efter de begrep man äger om det bästa goda. Men då man af denna grund-sats vil bevila, at människan ikulle vara färdig til at öfvergifva sitt Fosterland, så snart någre större fördelar ikulle finnas i andra länder, torde jag få med flera bevis ådagalägga, at man i allmänhet hos et folk aldrig tänker på det sättet, utan då när kär-

leken til Fosterlandet återvändt, at vara et allmänt nationelt tänkelått. Människors begrep om sin välfärd vet man icke alltid vara lika, ehuru de ock skulle lefva i lika omständigheter. Alla tidehvarfver och alla folkslag hafva utmärkt sig med några ikiljaktiga begrep därom. En hel menighets begrep om sin välfärd, följa ännu mindre de förnuttiga ikål, dem en Philoloph kan finna i sin bok-kammare. Menigheten i alla tider och i alla orter har merendels alltid mera blifvit styrd af Enthusiasmer, än af granikning och ikål. Små omständigheter, dem man aldrig skulle kunnat giffa, om icke tide-böckerna dem upreknat, hafva jugifvit anledning til de Enthusiasmer, som satt hela folk-hopar i rörelse, af nit för sin välfärd. Huru ofta hafva icke hela mängder af människor vågat lif och välfärd, för at förifvara et ållkadt slafveri, och af nit för sin välfärd, förfåktat det, hvaraf den blifvit förtryckt? Den rätta kärleken til Fädernes-landet, då den ifrån barndomen är fåstad i hjärtat, och icke af någon ting förqvåfves, upväcker, såsom en håftig passion, en lika sådan Enthufiasme. Det aukommer endast på förfigtige Styres-mån, at underhålla och föröka den, at hamma det, som kan förqvåfva den, samt at leda den til goda förremål. Vid en sådan håftig passion, då den är allmän hos et folk, kan mycken nöd blifva okånbar, andra länders förmoner efterfrågas icke, folket blifver alltid i sin öfvertygelse

te förvissadt, det intet folk är fällare än de.

Historien gör dessa lanningar ostridiga. Huru ofta hafva icke hela folk-slag uthärdat den största nöd, de svåraste slag af elände, och, som ännu är mera oväntadt, äfven stundom, det grufveligaste förtryck, och ändock ällkadt sitt Samhälle, ändock icke klagat, ändock icke flyttat bärt til andra Riken?

Verkelig nöd, som skulle kunna tvinga folket, at flytta ur sitt Fosterland, är ingen annan, än antingen brist på allmän säkerhet för sitt lif, heder, egendom och de rättigheter, som tilhåra en medborgare; eller ock brist på lifs-uppehälle och på tillfälle at vinna det. Emedan det är en onkelig lanning, som jag redan anmärkt, at en sådan nöd ikal vara ganika stor, förrän den kan drifva de medborgare ur landet, som med en håftig passion ålika sitt Fädernesland, följa dessa slut-satser ostridigt: At om folket til någon myckenhet aldeles flyttar bärt vid mindre olägenheter, förrän en sådan nöd är ganika stor, är kärleken til Fosterlandet icke någon passion i detta folkets hjärtan, den är då icke et allmänt nationelt tänke-fätt; men om någon myckenhet af folket flyttar bärt, utan sådan tryckande nöd, kan orsaken icke vara någon annan, än ostadighet. fjelfsväld, begär efter tygel-lösläfnad, med mera, eller hvad man i allmänhet kallas Seders fördärf.

Man

Man får nu här af göra en närmare tillämpning til vårt Fosterland, och granska den nöd, hvaraf vi kunne tryckas. Man skulle säga ingen ting, om man här om icke skulle skriva med all billig frihet. Flere värde medborgare hafva redan med en sådan frihet yttrat här om sina tankar; och hvarföre skulle man med förtäkta ord dölja de sanningar för oss sjelfva, som utlåningar skriva offentligen både om sig och oss; sanningar, dem man ändock omtalar på alla torg och i alla samkväm? Vi behöfve således icke för utlåningars skull frukta, at yttra de sanningar, dem de känna bättre, än många af oss sjelfva; men då utlåningar se, at vi känne våra sjukdomar, at vi bemöde oss at bota dem, då först blifve vi fruktade, då först vinne vi vår rätta aktning, då få vi röna vissheten af den gamla sanningen, at inrikes styrka hos et folk och utrikes anseende altid följas åt.

Min affigt är icke, at smicka oss sjelfva, at afkildra idel fullkomligheter och alla möjliga fallheter, då man skriver om vårt samhälle. Jag skulle då tillägna vårt Fosterland de förmoner, dem ingen Stat i hela världen någonsin ägt. Vi hafve ännu många ikröpligheter, många svagheter i vår allmänna hushållning. Et verk, hvarpå vi icke så länge sedan med alfvare börjat tänka, kan icke så snart hinna til fullkomligheter. En liten Skrift, kallad, *Systematiskt Begrep om allmänna Hushållningens Brister och Bote-medel*.

del, som förledit är trycktes i Stockholm, förtjänar i detta ämnet läsas; hvaråft med all tilbörliq frihet är ådagalagt, huru mycket ofs ännu felas i et stadgadt hushålls systeme, Om den ena medborgaren utan fruktan får uplysa den andra. lärer härvid mycket ljus vinnas. Här blifver nu min affigt at granska den nöd, som ols trycker, och jämföra den med våra fördelar. Denna grankning är här nödig, icke för at däråf vilja bevisa, det Svenskt folk ikulle icke befvåras af någon den ringaste olägenhet, hvilket ikulle vara et dåraktigt bemödande, utan för at tråffa den förnåmsta grunden til utflyttningar och för at finna, huruvida den nöd, hvaröfver hos ofs klagas, är så svår, och så tryckande, at den ikulle kunna verka nödtvångs utflyttningar, om folket rätteligen ållkade sitt Fosterland.

Allmän fåkerhet åge vi, Gud ike låf! På det at detta icke nå anies såsom en på god tro antagen sars, så låtom ols granska de förnåmsta dels delar. Regerings-fåttet gör hvar medborgare fåker om sitt lif, välfård och egen- dom. Häruti åge vi en förmon, som uti många Riken saknas. Om vi kunne vara nog lycklige, at altid förvara Regerings-fåttets rätta utöfning, just så, som orden i Regeringslagarna lyda, hvilket bör vara hvarje Medborgares redeliga bemödande, så har man ock ingen ting at frukta för allmänna fåkerheten. I alla Riken och i alla slags Regeringar är det icke ovanligt, at människo-hjårtars yra begår

stun-

ftundom förföka några bivågar at göra ingrep i de bästa Lagar; Men detta blifver icke en allmän nöd, förrän allmänna fåkerheten aldeles förfvunnit. Det vore ofkåligt, at tänka eller säga det om vårt Fosterland. Rikfens Ständer, som gjordt Lagarna, hafva bundit sig fjelfva vid Lag. Deras efterdöme och deras tillsyn är det, som härvid bör fåsta vårt hopp, vår allmänna fåkerhet, och vår kärlek til Fosterlandet.

Sättet af Lagskipningen gör icke en ringa del til allmänna fåkerheten. Nog höras många klagomål öfver misbruk af ämbetsmannas myndighet, och öfver mindre pålitelig våg, at förvissas om rättvisa vid Domstolarna. Dessa klagomål äro icke någon hemlighet, då de i tryckta Skrifter ofta blifvit yttrade och nog förspörjas vid alla Riksdagar. Små löningar (*) och människo-hjärtats art,
då

(*) Man måste tilstå, at lönerna för de bästa Domare i Sverige äro få otillräckliga, at det ofta är heroifme, och et nästan mera än mänskligt hjältmod, om man emotstår fråstelser, och om rättvisan icke där af skal lida. Då en Häradshöfding har 900 dal. kopparm. oindelt lön i penningar, och mångastades i en del Jurisdictioner, få ringa sportler, at han knapt kan betala Skrifvare och sina refor, få kan man väl icke med yttersta stränghet påcka på rättvisa. Han måste ju ock lefva, och huru svår är icke den fråstelsen, at få skänker, för den som är i yttersta trångmål? Annu

då den med tillräckelig Controll och med strän-
ga samt skyndelama straff icke hålles i tygel,
kunna väl ofta göra slika klagomål troliga.
Detta vore onkeligen en plåga, som fordrade
noga granskning och tidig bot. Frihet kan
vandlas i sjelfsvåld, sederna fördärvas,
och det bästa Regerings-fåtts fördelar blifva
okänbara för et fritt folk, om Lagen icke vin-
ner sin rätta verkställighet, och om alle icke
snart befordras at njuta verkelig rättvisa. Myc-
ket torde härvid blifva hulpet, om alle äm-
bets-måns göromål, voteringar, domar, med
mera, få tryckas, äfven med Parternes an-
märkniugar, som det vid sistledne Riks-dag
utarbetade Stora färikildta Deputations Betän-
kande om Skrif-friheten innehåller. Härvid
kan likväl anmärkas, at man fruktlöst hoppas
slippa alla klagomål öfver orättvisa ibland
männikor, då en rätt dygd aldrig kan väntas
af alla ämbets-män, och lå mycken billighet
icke eller finnes hos alla förlorande parter, at
de öfvertygas, då dem icke ikedt orätt. En
alt för mycket allmän klagjuka torde ock nu
hårta i Nationen, rättvisan torde ofta af sjelfva
parterna förvillas, klagomål torde ofta höras
öfver de bästa domar, och tycket för sjelfsvåld
är verkligen hos en stor del af våra landsmän
lå

fvårare blifver det, om Domare-ämbeten
skola köpas dyrt, på en tid, då de i första
början ringa lönerna i penningar, blifvit,
genom Coursens hvålfningar, flera resor
lämre, än det var då.

få håftigt, at det utbrister stundom til hat emot ämbets-mån i allmänhet, hvaraf ock följer, at de ämbets-mån, som måst bemöda sig, at hålla ordning och göra rätt, ofta blifva hos många måst förhatelige. Imedlertid är det visst, at icke är orättvisa allmänna orsaken til utflytningar ur Sverige. Det behöfs icke tydeligare bevis därom, än det, at de fläste, som flytta ut, äro sådana, som icke ägt något at tråta om, och som aldrig förlökt rättvisan vid Domstolarna.

Genom hastiga ombyten, i lynchhet af de författningar, som röra nåringar, kan allmänna säkerheten rubbas, hvilket i Svaret är vidare visadt. Detta vore en olågenhet som kunde vara möjlig hos oss, om Systemet af vår allmänna hushållning blifver allt för litet känt af allmänheten, hvaraf kunde hända, at man någon gång vid Riks-dagarna kunde brådskynda, at vidtaga de författningar, dem man icke nog hunnit granska och sedan måste förändra. Jag vil til Ex. nämna de all för fria Banco-lånen, som icke länge sedan voro tillätne, til at bestyrka, huru nödig varsamhet är vid sådana författningars förändring. Riksfens Ständer såga sjelfve, då vidare lån i Banquen förtledne Riksdag blefvo förbudne, at dessa Banco-lån förökade Sedelstocken til den mängd, at Banquen nu icke inlöser alla sedlar, med contant mynt, och det är ganska naturligt, då för en stor del af lån skapades en ny penningestock i sedlar, at

den.

denna med tiden skulle blifva oändeligt stor, och at Banquen icke altid kunde åga få mycket contant mynt, som fordrades til inlöfen af så många sedlar, hvilka blifvit gjorde på en annan grund, än uppå verkeligt specie mynt; ehuru mer än tilräckelige fastigheter och realiteter voro hos Banquen uti underpant. Banquens fåkerhet var och är ännu stor nog och öfvergår alla Banquers fåkerhet: men man bör med ikål fråga, om tilräckelig försigtighet vid utlålandet varit, eller om man nyrtjat Banco-lån efter R. Ständers föreskrift och författningar. Härvid gjorde likväl Rikfens Ständer den visa författning, at de hittills gjorde lån, ikulle icke annorlunda afbetalas, än efter den förra författningen, på det at icke en oändelig stor hop medborgare, som på god tro gjort lån i Banquen, i hopp at få afbetala dem på det sätt, som en allmän författning stadgat, hvarvid de bordt trygga sig, icke måtte oskyldigt ruineras. Skulle nu framdeles antingen Banco-lån i sedlar på egendommar åter tillåtas, så ikulle ock grunden til vår största nöd, nämligen sedelstoc-kens mängd och därpå följande Växel-cours och dyrhet åter öppnas och förökas, hvilket ikulle omsider på folk-mängden kunna hafva farligare fölgder än pest och krig: eller ock om annat sätt til afbetalningar för de redan ikedda Banco-lån ikulle fordras, än nu sker, så ikulle ock en del medborgare, och just den idoga hopen af dem (ty de andre, som

B

gjort

gjort Banco-lån för sin yppighet, hafva redan förlorat sina fastigheter, eller förlora dem snart med all rätt,) otkyldigt bringas til den uelhet, som kunde förorsaka nödtvångs utflytningar. Man bör härvid dömma rättvist, och med vördnad årkänna, at Riksfens Ständer, lika som i detta mål, äfven i många andra, då författningar blifvit förändrade, villigen förebyggt, at icke medborgare må bringas til uelhet och blifva näringslöfe; så at jag icke just vet nämna något mål, hvori någon, af denna grund ännu och hittils skulle blifvit tvungen at flytta ur landet, och man har alt fog at hoppas, det hädanefter, sedan et rätt hushålls-systeme blifver alt mera updat, och allmänheten bekant, sådant icke eller må hända, til förekommande af de olägenheter, som vore nödvändiga, om man icke längre än i kårt tid skulle vara vis om de författningars bestånd, hvarpå medborgares välfärd beror, om hvilka här endast talas, men icke om sådana Oeconomiska författningar, som icke kunna annat vara än ständiga ombyten underkastade.

Odrågeliga pålagor kunna också ikada allmänna säkerheten. Häröfver åger man hittils intet fog, at klaga i Sverige. Jag har mig icke just så bekant, om icke en och annan pålaga, som rörer nåringarna och det fatiga folket, kunde behöfva något litet jämka; men det vet jag vara ostridigt, at vi i allmänhet

het hafve mindre utlagor, än i de flästa Europeiska Riken. Vi äro frie för de Uppbörds-
män, som på flera orter af de måst hyttade
Länder, ikinna underlätaren til yttersta ikärf-
ven. Tionde-fättningar lära vara skedde på
de flästa orter. Taxeringar ike offenteligen
af medborgare under Landshöfdingarnas in-
seende, och sedan beror folket icke mera af
uppbördsmännens godtycko.

Hvad angår allmänna säkerheten, haf-
ve vi således ingen sådan nöd, som kan drif-
va folket af landet, utan tvärtom hafve vi i
Sverige flera fördelar, som på många orter
saknas. Man ika icke kunna nämna många
orter af Europa, där en sådan skatte-allmoge
fins, som i Sverige. Då skatte-bonden betalt
sina utlagor, är han fullkomligt fri, han ä-
ger sig sjelf och sin jord med all säkerhet,
hvaremot största hopen af bönder, på så män-
ga orter hos våra grannar, endast är slafvar
under andra och mångestådes äfven en evig
träl för sin person, för sin hustru och barn,
och icke är säker om sig sjelf eller om sin e-
gendom. När man ändock ser detta arma
folket, som föreställer alt slafveriets uselhet,
ofta vara muntert och gladt i sitt tvång, och
däremot hör menigheten klaga i Sverige och
ser en stor del af dem flytta bårt, äfven til
de orter, där det största slafveri finnes, hvad
annan slut-sats kan man däraf göra, än at det
utflyttande folket råkat i en utflyttnings En-
tku.

thufiasme, utan at därtill hvarken tvingas eller åga nog ikål: en Enthufiasme, hvilken aldeles strider emot den, som kärlek til Fosterlandet upväcker och hvilken förräder förlusten af rätta nationella tankesätt i detta folkets hjärtan? man igenfinner då bedröfvliga spår af ostadighet, sjelfsväld och fördärfvade leder, hvaraf det är en icke ovanlig verkan, at man i sin vidsträckt lyftnad icke vet, hvad man sjelf åstundar; man är aldrig någd och hoppas altid finna något bättre, til dels at man ofta byter bårt et bättre tilstånd i et samre: et öde, som altför ofta träffar tjänstefolket inom landet, under sin flyttnings lyftnad.

Beträffande åter tilgång til lifsuppehälle inom landet, så kunne vi icke säga, det någon nöd på dessa åren tvingat folket til utflyttningar. För allmänna misväxter har Försynen öfs bevarat. Om på en eller annan ort någon gång varit större brist på spannemål, hafva de på flåsta orter uprättade Sockne-magaziner och Regeringens försorg altid snart förekommit bristen. För andra allmänna landsplågor hafve vi länge varit förskonade inom landet, så at vårt tilstånd häri år vida bättre än en del af våra grannars. Boskaps-ijukan har väl dessa åren gjort stor skada och gör det ännu på några orter: en plåga, som kan hos det fattiga folket förorsaka stor nöd, och fordrar visserligen den nogaste omvårdnad, til
at

at hämmas så snart den yppar sig, (*) på någon ort; men vi kunne fåna oss, at detta ännu icke blifvit en allmän landsplåga. Om de måst nödlidande understödjas med hjelp af

B 3

(*) Förmodeligen vore det möjligt, at snart hämma denna plågan, om alltid, så snart den på någon ort yppar sig, någon, om läkemedel kunnig man, utfändes til den landsorten, til at undersöka sjukdomens art, och så länge försöka flera botemedel, til des man där finner de efter sjukdomens beskaffenhet lämpade påliteligaste botemedel och säkraste præservativer; hvilken anstalt redan på flera ställen skedd genom Regeringens och Kongl. Collegii Medici försorg, som fordrar dessa landsorters fullkomligaste tacksamhet. På det sättet hämmades den grufveliga boskapsjukan i Finland år 1761, genom Herr Assessor HAARTMANS berömvärda flit at resa kring i landet för at undersöka sjukdomen, förordna botemedel och sjelf upmuntra allmogen til försorg om plågans hämmande. Allmogen, som alt för mycket tror et blindt öde, blifver eljest snart vårdslös at skaffa sig botemedel och misströstar hastigt, då de läkemedel, som de efter andras sägen skaffat sig, icke hjelpa, hvaraf händer, at plågan får fritt utbreda sig bäst den kan. Men om, sedan de bästa botemedel således blifvit utrönta, tillräckligt antal där af, genom vederbörande Ambets-mäns försorg, och uppå förskott ur Landt-rånterierna, kringfändes i de socknar där plågan sig yppat, så som det skedd i Finland år 1761, för at emot betalning utlemnas åt dem, som därtill äga

allmänna medel och all sorgfällighet användes, at plågan icke vidare må kunna utbreda sig, kan detta icke drifva folket ur landet, som ock hittills icke skedd.

Brist på nåringar och et omtalat tvång i dem, hör jag så allmänt kallas den rätta orsaken til utflyttningar, at jag snart icke vet, om jag nu mera skal tro förfarenheten och de såkra bevis, som säga mig, at vi nu hafve långt flera närings-medel och vist dubbel antal af arberare vid slögder, än år 1700; då likväl den tiden icke så klagades öfver utflyttningar, som nu. Det är, utan tvifvel,
nyt-

förmögenhet, och at för intet utdelas åt de måst fattiga och måst nödlidande, samt om allmogen undervises at rätt nyttja dem, och den upmuntras samt tilhålles, at därvid icke förfumma något, hoppas man, at en ibland de svåraste landsplågor snart lærer hämmas. Sedan plågan uphört, behöfva de ock visserligen allmänt understöd, som därigenom blifvit utur stånd författe, at sköta sitt landbruk. Öster-Wåla församlings i Westmanland fattige invånare, som nu i fyra år förlorat så mycket genom boskaps-sjukan, äro Kongl. Secreteraren Herr Baron STERNSTEDT, en ganska stor årkänsla skyldige, då han förledit år, lät där utdela til skänks en hop boskap åt de måst nödlidande. Det är barmhertighet och ädelmod, då enskildte personer vårda sig om dem som lida nöd; men huru mycket hafva icke nödlidande medborgare, som af en landsplåga blifvit tryckte, at fördra af hela samhället?

nyttigt, ju flera påliteliga närings-medel finnas i et land; men man kan icke genom några artificiella medel öka nåringar, om man icke vil ikaffa landet en hop näringslöft folk med tiden; de måste helt naturligt förökas, i proportion af folkhopens tilväxt och folkets behof. Et beslut, til Ex. at göra en hop nya städer, vore ganska onyttigt, förrän tilgång finnas til nåring för de nya Stads-bor. På en tid, då närings-medlen öfverlikrida få ganska vida antalet af arberande händer, kan man icke visa, at någon människa i Sverige, som kan och vil arbeta, icke ock har tilgång til nåring, och til lifs-uppehälle, åtminstone är det så för den närande hopen och menigheten, om folket endast vil lefva tarveligt och hålla sig efter sitt stånd; ty om torparen vil lefva så väl som des Herre, och en Borgare, som den rikaste och förnämsta Herre, gifva de för samhället nyttiga nåringar ingenstädes en allmän tilgång därtil. Jag tror, at utflytningar mycket låra förebyggas, ju mera man kan kvarhålla folket vid jordbruket, denna gamla och så tilräckeliga nåringen. Det är märkeligt, at jordbruket altid bäst håller folket kvar i landet. Det fordrar fåträget arbete och så mycken omsorg, at folket får icke tid til den ostadighet och til det sjelfsväld, som fördärfvar så mycket annat folk. Man kan taga i akt allestädes i bärgaktiga och mindre fruktbara orter, där jordbruket fordrar mera arbete, at folket är me-

ra muntert och mera kårt i sin hembygd, än andre, som äga långt större bekvämligheter. Trägnare arbete är också en af de förnämsta orsaker, at människor i det största tvång ofta äro därvid mera nöjde än andre, som äga all frihet, och som vande vid goda dagar, omsider, likt människo-naturens art, ofta förfalla til det sjelfsvåld, at icke veta huru långt de vilja sträcka sin önskan och sina begär. På det sättet har man ofta sett folk misbruka sin frihet vid de bästa förmoner, likasom Juda folket, som icke en gång voro nöjde med Guds egen styrfel.

Tvång i näringar torde vi äga mindre, än man vid första påseende föreställer sig. Något tvång däri genom vissa mindre nyttiga inkränkningsprinciper, torde behöfva rättas, hvarom jag framdeles skal yttra mina tankar; då jag också får tillfälle, at anföra de skal, som öfvertyga mig, at den saken: det hvar medborgare bör få föda sig på hvad sätt han behagar, då den antages utan all inkränkning, endast tjänar, at göra blandning och oordning i näringar fullkomlig. Ordning i näringar och tvång i dem, är så litet alt et, som det kan kallas tvång, det Lagen i allmänhet icke tillåter hvar medborgare, at få göra alt hvad man behagar. Den nyttiga anstalt, som finnes på många utländska orter, at fåtta taxor för vissa varors förfälgnings af handlande i städerna, och äfven för en del handverkarens arbetslöner, skulle då få namn af det största tvång.

Tages all ordning bårt vid nåringar, som lker i intet land, torde det kanike behaga en hop egennyttiga sinnen; men om det systemet länge bår sig, dårom tror jag mig kunna tvifla. För öfrigt ågde vi i Sverige större tvång vid nåringar, på den tid, då man hade mindre fog at klaga öfver utflyttningar, At vår Lag hotar låtningar och lösdrifvare med värfning, synes mig få litet kunna klandras, at det snarare ikulle vara et stort Politiskt fel, om sådana taltes; och detta horas äfven mångstädes mera än det verkställes, i synnerhet äro sådana värfningar mera fällfynta, sedan capitulationer infördes vid de värfvade Regimenterna. Om någon därför går ur Riket, bestyrker det min sats, at det icke är för nöd, utan af sjelfsväld, som man flyttar bårt; och det är ikada, at vi äge få litet folk, at man behöfver sakna sådana medborgare. I den store Lagstiftarens, Hans Preusiska Maj:ts Lånder, är hvar bondes son sjelfskrifven soldat; men låtom öfs fråga dem, som nyligen därifrån hemkommit, om folket i allmänhet ändock icke älskar sin Regering, och om någon mängd af folk därför gått ur landet, äfven på den tid, då de rönt alla krigets plågor. I slutet af Konung CARL den XII:tes tid tryktes landet af de svåraste och tvungna värfningar; men Svenskt folk älskade ändock sitt Fosterland; ej eller äga de stora utflyttningar, som nu årligen förspörjas, den ålder, som Lagarne emot lösdrifvare.

Men

Men nu förekommer en nöd, som är i något afseende verkelig. Det är fedel-mynters mängd och belkaffenhet. Det är oukeligt, at det til en del förorsakat, och til en del gifvit tillfälle til vår odrågeliga Växel cours och svåra dyrhet, ty eljest ikulle vinningslystnaden väl tilförene upstegrat Cours och varornas pris öfver alla gränser. Detta är en plåga, som kan til en del befordra utflytningar. Silfvermyntet, som finnes hos våra grannar, lyser mera i ögonen och torde låcka en hop människor bårt. Detta vore väl en samt ingen nöd, som kunde just drifva folket bårt, och ikulle väl icke dragit Romeriskt folk vid Republikens goda ålder, eller en Angelik menighet ur sitt Fosterland; men en del Sveniskt folk gå väl bårt för sämre orsaker, såsom för friheten at bära guld- och silfverspettar och annat sådant glitter på kläder, et stort bevis til sedernas fördårf, och til brist på nationella tankesätt. Får åter dyrheten så tiltaga utan gränser hvarje år, som den nu på några år börjat, och inga fåkra medel kunna vidtagas at förekomma en sådan svår landsplåga, så kan det blifva en ganska verkelig nöd, som kan drifva mycket folk ur landet; dock at detta, som eljest ikulle kunna låcka en hop folk, at flytta bårt, ännu icke varit första och allmänna orsaken til de utflytningar, som ifrån Sverige ike i vår tid, öfvertygas jag, då jag besinnar dessa ikål: Först, at Växel-courstens ovanliga stegring och

och den måst tryckande dyrheten tagit egentligen sin början ifrån år 1757, och sedan årligen tiltagit. Däremot voro utflyttningarne då redan så vanlige, at Riket hvarje år, imellan åren 1751 och 1757, befinnes genom utflyttning hafva förlorat årligen åtminstone 8000 personer. Då man sedan granfkar, hvilka de åro, som af Cours och dyrhet måst tryckas, finner man, at de, som flytta bårt, minst åro af dessas hop. Bonden lider icke af dyrheten, så länge spannemålen och andra des varor, åro som nu, i högt pris. Om icke yppigheten vore ständig i tiltagande, ikulle den största hopen af Rikets allmoge altid kunna mera sälja än köpa, som ock måstads hittils ikedt; och är det onekeligt, at just sedel-tiden, som ökt priset på varorna, varit en gyllene tid för allmogen, som hatt varor at sälja, dem de fläste också vetat stegra oändeligen, hvaraf denna närande folkhopen måstads blifvit vålmående. Handverkaren och de arbetande i städerna öka sina arbetslöner i proportion af dyrheten, så at churu den vål trycker dem mera, än arbetaren på landet, veta de fläste dock at taga sin skada igen, churu tilverkningarna icke altid blifva just goda och påliteliga, hvilket ock äfven så mycket härrör af sjelfsvåldet, som af dyrheten. Tjänstefolket, af hvilkas hop så många flytta ut, få mat och mångestädes kläder på husbondens kostnad och fråga däri icke efter dyrheten. Desutom hafva des-

dessas löner stigit med dyrheten på varor, som ock icke annorlunda kan ike; så at om deras behof i hvarjehanda granlåter icke nu vore större än tilförene, hade de intet at klaga; och om något ikulle synas därigenom brifva för dem, är det endast genom de behof, dem en tiltagande yppighet infört. Då drängar kunna ikaffa sig klädes-kläder, och pigor sammets-myffor samt fiden-klädnader, som icke allenast iker i städerna, utan ock mångastådes på landet, kan man icke säga, at någon nöd trycker dem. Men dem, som Courfen och dyrheten måst betungar, det är först Stånds-personer i allmänhet, hvilkas behof våra leder så oändeligen förökt, och hvilka icke, som allmogen, kunna sjelfva at sig förfärdiga mycket af det de behöfva, utan måste köpa det. Det är sedan i synnerhet alla de löntagare, som få sina små löningar i penningar. Desse, likasom i allmänhet alle stånds-personer, hvilka ikola lefva blott af penningar, utan tillfälle at sälja något, äro färdige, at snart bringas til yttersta elände, om icke en skyndesam hjälp snart fräljar dem. Om sådane flytta ut, då ikulle jag ursäktas deras utflyttning, under namn af nödtvång; men då desse draga sitt kors med tålmod, hvilkas elände är störst, churu det icke är underligt, om federna stundom härvid lida, och ändock ingen brift förspörjes på tjänstökande, ser man däremot, at de, som flytta ut, måst äro af den närande, af den arbetande folkhoppen, som

som hafva af Rikets inbyggare den bästa tilgånge til nåringar och lifsuppehälle, hvilket visserligen med slitigt arbete skal fökas; men det är den närande hopens öde i alla Länder, och det mångastådes svårare än här. Således har det ännu icke varit någon oundvikelig nöd, som drifvit den största hopen af de utflyttande ur lauder.

Den del, som dyrheten kan åga til utflyttningars befordran, hafver också sin grund förnämligast i våra seder och i våra landsmans smak för yppighet. Där af har dyrheten i många delar växt högre, än myntets belkaffenhet kunnat det förortaka. Monne vi icke hafve at tacka våra egna växel-handlare för en god del af Coursens omätteliga högd? Det kan icke annat vara, än at vi ikole hafva hög Cours, då vi icke åga lika godt mynt, som de Nationer med hvilka vi drifve handel. Men det kan ock tillika ofvikeliggen bevisas, at det står ofta nu för tiden i våra egna växel-handlars förmåga, at öka och fälla Coursen efter behag, åtminstone 20 mark på Riksdalern, om icke högre. Är det då icke en vinst, som tages otkåliggen, endast af medborgare, hvarigenom hela Riket betalar på sin kostnad någre personers vällesnad? Men det är icke nog, at varor i allmänhet blifvit dyrare genom Coursen; många af de kramhandlare, som sedan ikole sälja ut dem i minut, ikole ock därvid få utväg til sina af yppigheter ökade behof; och

en del stegra dem få omåtteligen, at man til ex. ofta i Stapelstäderna fått betala utländska varor dyrare i minut, än de gått i några upstäder långt up i landet, dit de landvägen kolar föras ifrån Stapelstäderna. Hvilken känner icke det bedrägeriet, som ofta blifvit utöfvadt vid de oumgängeliga varors förläggning, at de handlande nekat sig hafva dem, då nöden varit störst, til des man fått tvinga köparen, at gifva få odrägelig betalning, som man åstundat. Då utländsk Spannemål til ex. i denna sommar kostade i en stapelstad vid pass 36 til 38 Dal. tunnan i köpmannens bod, såldes den i början til 48 Dal. genom en ämbetsmans berömvärda åtgärd; men fants efter några dagar icke mera för andra, än för dem, som nödgades gifva 72 Dal. för tunnan. Således är det federnas tilstånd och sjelfsvåld, som förorsakar nöd; men hvad hindrar människo-hjärtat at försöka allting, då tilräckeliga bommar icke äro i vägen? Detta är icke den enda verkan af federna, som förorsakar nöd: yppighet minskar tilgången på nödtorfts varor och gör dem således dyrare. I den mon, som folkets håg för arbetiamhet försvinner, och däremot tycke för vålluster, yppighet och maklig lefnad i stället upkommer, i den mon blifva ock naringarna otillräckeliga, at förlikaffa folket tilgång til sina ökade behof. Då blifver dyret, som åfven til en del däraf är en verkan, dubbelt tryckande; och då förspörjes

en

en nöd, som är mera själfgjord, än oundvikelig.

Alla dessa skäl, som jag nu haft tillfälle, at yttra, med de flera, som i Svaret anföras, öfvertyga mig, at förnämsta grunden til utflyttningar i vår tid, mera bör lökas i Sedernas art nu för tiden hos oss, än i något annat, dels därför, at det varit en af de vigtigaste orsaker til den nöd, som ehuru den ännu icke tvingat til utflyttningar, dock kunnat befördra dem, och dels därför, at de fläste af de utflyttande genom seders fördärf, förlorat kärleken til sitt Fosterland, och utan tilräckelig orsak, utan eftertanka, och ofta utan afsigt, flyttat til andra Länder.

At värna idel dygd af alla människor, det vore at icke känna människo-hjärtat; men det vore ock, at icke känna förfarenheten och rideböckerna, om man skulle neka, at seder hos allmänheten och de fläste på vissa orter och i vissa tide hvar varit mera styrde til dygder, mera tjänlige til at befördra samhällets välfärd, mera skilde ifrån lasternas retelser, än de på andra orter och i andra tide hvarfver varit. Fördärf i seder ser hvar och en då finnas, när Religionens förakt blifver allmänt hos et folk: när verkliga dygder följaktigt blifva sållsynta: när de medel, som leda til laster, åtkämas i allmänheten: när en skadelig egennyttia blifver en härskande driftäder til folkets göromål, så at medborgare afmåta sitt företagande, icke efter det allmän-

nas

nas bästa, utan efter sin enskilda vinning, med mera. Denna betkrifning ikulle blifva gangfa vidlyftig, om man ville upräkna alla de bedröfveliga kännemärken af feders fördärf, dem förfarenheten lårt oss känna.

Ehuru fördärfvad människan är af naturen, visar dock förfarenheten, at alla människor hysa i sitt hjärta några qvarletvor af sin första fullkomlighet, några bevis af tjälens Gudomeliga ursprung. Det äro de böjelser til vördnad för Gudomeligheten, til ömhet för våra likar, med mera, som altid verka på vårt samvete, som äga den beständiga styrka, at de måst fördärfvade människor icke aldeles förmå hos sig qvarfva deras kraft. Understödjas dessa goda böjelser genom god undervisning i våra första år, genom allmänna dygdiga tankefätt hos et folk, och genom efterdömen af dem, ibland hvilka man lefver, träffas också hos folket en allmän vördnad för Religionen, med de dygder, som däraf flyta, upriktig vördnad för Ofverhet och sin Regering, kärlek til medborgare och det allmänna, mandom och kåckhet, en allmän redlighet, vänlighet och tjänstaktighet, med flera dygder. Detta är icke någon dikt och fäkunnig dröm, utan förfarenheten har hos flera folkslag visat oss sådana feders; och man igenkänner här de dygder, som hedradt våra förfäder. Då man däremot icke nog varsam vaktar öfver federnas förvarande i sin renhet, får människo-hjärtats medfödda ond-

ondska tilfällen at utbrista i flera skadeliga verkningar, och det så mycket farligare, ju mera efterdömen, corruptioner, politiska stridigheter (*) med flera til feders fördärf bidragande orsaker, föröka federnas förvärrande. Men ibland alla orsaker til feders fördärf, är ingen mera allmän och mera farlig, än yppighet och vålluster. Alla tiders förfarenhet

C

het

(*) Herr BROWN, som skrifvit den förträffeliga Skriften *om Sederna i Angelland*, yttrar också ganiska alfvarfama tankar, om Politiska stridigheter. „De kunna icke gärna undvikas i en fri Stat, skrifver han. Då de endast upkomma af olika begrep om medlen til det allmänna bästa, äro deras verkningar mindre skadeliga. Alle förenas likväl då til et ändamål genom nit för fosterlandets väl: at olika Stånd i en Stat hålla jämnvigt emot hvarandra, kan också, efter des mening, vara mindre farligt; men när egennyttia, veklighet, högmod, girighet och hämdlyftnad föda och underhålla Partier, då har man at frukta för Romas öde vid Triumvirenas tid. „ En Angelsman Herr D. HUME, yttrar med lika frihet, en likafådan tanka i sin makalösa *Historia om Stuartiska Konungahuset i Angelland*, 5. Del. p. 286. Des märkelige ord lyda: „ Un des plus fâcheux effets de toutes les Factions, qui avoient divisé l'Angleterre, & des révolutions soudaines, dont le Public avoit tant souffert, étoit d'avoir corrompu les ames, et détruit le sentiment d'honneur et de bienfiance, jusques dans les apparences de la conduite.

het lemnar dårom få ojäfaktiga, som bedröveliga bevis. Författaren til ofvansföre nämnda Skriften om allmänna hushållningens brister och botemedel, skrifer med ikål: då et alfvarligt folk blifver besmittadt med yppighet och vällefnad, med frässeri och dryckenskap, med skådespel och lustbarheter, med prakt och ståt, med veklighet och dårskap, med slård och corruption, och sådant, til Hushållningens skada tager mer och mer öfverhand, då måste Staten omsider uti laster och åthåfvor likna et vifst folk, hvilket på slutet kunde uthårda hvarken med sitt okynnes for eller bot: Ad hæc tempora, quibus nec vitia nostra, nec remedia pati possumus, perventum est. LIVIUS.,

Jag vet ganska väl, at yppighet är et relativt talesätt til vissa omständigheter, såsom olikhet af Stånd, af vilkor, af nåringar, med mera, så at det, som skulle vara yppighet i et tilstånd, skulle icke vara det i et annat. Jag fordrar icke eller, at människor skulle inkränka sina behof vid det aldranödvändigaste i den strångaste betydelse, som DIOGENES, då han kastade bårt sin träkål, och at man nu i allmänhet skulle lefva som Schytiska folken för ettusende år sedan; men de begrep, dem man fåster vid de orden *yppighet, öfverflöd, prakt, vålluster*, m fl. äro så allmänt kände, at man aldrig mistager sig på deras rätta betydelse. Då människorna sträcka sina behof oändeligen längre, än na-

uren fordrar, utan afseende på någon nödvändighet i Samhället, (hvilken af några kan fordra mera prakt för at bibehålla anseende hos menigheten,) då är det öfverflöd. Då männilkorna endast ällka det, som är måst dyrt och måst praktigt, det må vara utländiskt eller inländiskt gods, då är det yppighet. Då utan afseende på sitt stånd och sin förmögenhet, den ringare vil apa efter den förnämre, och den fattigare efter den rikare, då är en allmän smak för yppighet härkande hos et folk. Då man faller sitt högsta begär vid de nöjen, som antingen i sig sjelfva äro högstkadeliga för vår rätta välfärd, eller som blifva det, när de öfverkrida vissa gränser, då blifver männilkan slaf af vålluster. Dessa äro så tydeliga sanningar, at ingen kan mistaga sig därom, och man kan icke skylla yppighetens försvär, under tvetydighet af de orden, yppighet och öfverflöd,

Större förmögenhet hos en männilka, eller hos et helt folk, kan väl reta til yppighet; men är icke enda orsaken därtill. Den store MONTESQUIEU har visat, at yppighet består i seder och icke i rikedomar. Se dels *Tänkan om orsaken til de Romares valde och fall*, Sv. *Öfvers.* p. 79. Förfarenheten visar det ocklä. Yppighet har ofta varit ganika inkränkt hos de rikaste folk, och däremot ganika stor hos fattigare folkslag. Tycke för yppighet har hos dessa senare ofta tilväxt i lika grad med fattigdomen. La Suede n'est pas

pas riche, & les esprits y sont tous enclins au luxe, qui y est plus grand, à proportion, qu'en aucun autre Royaume, ikrifver Ambassadeuren CHANUT i sina bekanta Memoires. I. Del. p. 427.

At afkildra alla yppighetens skadeliga verkningar i Borgeliga Samhällen, vore et vidlyftigare ämne, än grånorna af et Förretal kunna tillåta. Huru den aldramåst strider emot naturen af et fritt Regerings-lätt, som uti yppighet så ofta funnit orsaken til sin undergång, kan Grekiska och Romerska Historien vitna, och man finner bevisen därom så tilräckeligen samlade uti Herr MONTESQUIEUS *Esprit des Loix*, at ingen kan tvifla därom (*). Hit hörer egentligen at uprepa några

(*) De Angelske, som med så mycken frihet yttra sig om alla brister i deras Fosterland, skriva detta ännu tydeligare. Man kan icke neka, at Lord BOLINGBROKE, oaktradt sina tankefel i moraliska ämnen, var en stor man, som noga kände sitt Fosterland. I dess bekanta Brefklagar han mycket öfver yppighetens och vållustens påföljder hos sina landsmän, och spår, at slafveri med tiden skulle blifva en följd af Nationelle tänkesättens försvagande, genom deras öfverföd. En Fränsyck Skribent har ock vågat yttra dessa tankar: "Les nations, chez qui le luxe s'introduit, sont tôt ou tard victimes du despotisme; elles présentent des mains foibles & débiles aux fers, dont la tyrannie veut les charger. Comment s'y soustraire? Dans ce

grå af yppighetens ikadeliga verkningar på folkmængden och på kärleken til Fäderneslandet, för at öfvertygas, hvaråst man må söka den förnämsta källan til folkets utflytning ur landet.

Då man läser *Présidenten MONTESQUIEUS*, *Marquis DE MIRABEAUS* med flere berömlige Måns skrifter, lär man få tilräckelig uplysning om yppighetens fördärfveliga verkningar på folk-mængden. Det är ganska naturligt, at mindre antal männikor vid altför vidsträckta behof kunna finna tilräckelig utkomst af det, som eljest skulle kunna försörja en större folkhop: at det nödvändiga ofta brister för en stor hop medborgare, då det upgår til de öfrigas öfverflöd: at i et land, fattigt på folk och fölaktigt på tilverkade varor, måste yppighetens verkningar vara oändeligen fördärfvande, och det mera än i alla andra Stater, då folket igenom större arbets-löner dragas från tilverkningar af nödtorfts-varor til yppighets tilverkningar.

C 3

Nations, les uns vivent dans la mollesse, & la mollesse ne pense ni ne prévoit; les autres languissent dans la misere; & le besoin pressant, entièrement occupé à se satisfaire, n'élève point ses regards jusqu' à la liberté. Dans la forme despotique, les richesses de ces nations sont à leurs maîtres; dans la forme républicaine, elles appartiennent au gens puissans, comme aux peuples courageux, qui les avoient.

gar, ifrån landet til de större städerna, ifrån åkerbruket til en del ofta mindre nödiga flögder, hvaraf tilgången på nödtorfts varor ständigt förminskas, dyrheten på dem förökas och oundvikelig nöd upväckes. Vid en allmän smak för yppighet blifva rikedomar i et land ganska olika delade imellan medborgare, hvaraf på ena sidan yppigheten göres beständig, och man finner just i den tjelf orsaken til dess beständighet, och på andra sidan bringas en oändelig stor hop medborgare til yttersta fattigdom, hvilkas antal förökas af dem, som yppigheten författ i uselhet. De förre blifva försvagade genom vålluster, för de senare är alfvarsamheten en plåga. Yppigheten mördar för öfrigt ganska många i deras bästa ålder, och den öder folk i et land på oändeligt många sätt.

Yppighetens verkningar på sederna äro ännu mera fördärfveliga. Då förökade behof fordra större förmögenhet, än näringsmedlen kunna gifva, måste det öfriga sökas på annat sätt. Om dygd därvid försvinner, om årlighet och förtroende imellan medborgare göres biltog, om samvetet nedryftas, om man då icke känner någon annan affigt än sin egen enskildta vinning, och om den ena människan blifver rof för den andras lystnad, lå år det icke ovanliga verkningar af en sådan orsak. Vålluster göra alltid människan oskickelig til kropp och sinne. De tvåfva alla sunda tankefatt, och de döda med det samma al-

alla känslor af sinnets domar. Religionen förnekar människan til dess egen välfärd, så tygellös lefnad. Den måste därför föraktas, och med det samma förfalla efterhand de borgeliga Samhållens förnämsta stöd, dygd, heder, ära, trohet, samvete och redlighet. Då sinnets känslor förqvåfvas, har samvetets omdömen samma öde. Då försvinner också kärleken til Fosterlandet tillika; ty den verkar, likafom alla passioner, genom sinnets känslor, och understödjes af funda tankelätt.

Man har redan sagt, at vissa böjelser åro människan medfödda. Ehuru den, at ålka sitt Fädernesland icke kan fågas vara medfödd i den vidd, som den finnes genom funda tankelätt befastad hos en redlig medborgare vid dess manligare ålder, så har den dock sin grund i dessa medfödda böjelser, hvaraf den at förbinda sig med sina likar är den första, som rönes hos en människa. Man ser dem först med hvilka man först umgås, förbindelsen med dem blifver störst, vanan förökar den, så at det behöfs endast, at befasta principen af kärlek til Fosterlandet i de späda sinnen, för at sedan röna en passion och en böjelse därtill i hela deras lifstid, hvilken åger lika styrka, som de naturligaste böjelser. Detta verkar sedan ständigt genom känslor och en invärtes drift, som öfvergår i styrka och i håftighet alla andra motiver. Jag föreställer mig icke människan så känslolös för sin enskildta fördel, at den skulle därpå hafva

aldeles intet affeende. Kärleken til Fosterlandet kan förökas och stärkas genom förmönerne i Fosterlandet, och den kan försvagas genom svår nöd, och brist på säkerhet i Samhället; men det exempel, som man redan anfört om CAMILLUS, med många flera, bevila, at då denna passionen är riktig, utsläckes den aldrig, och tideböckerna bestyrka, at et folk, som rätt ällkar Fosterlandet, alltid har mindre affeende på sin enskildta fördel, än på det allmännas. Det fördras icke så mycket, at underhålla den, då den rätt är upväckt, och det sker icke utan på en längre tid, at den aldeles förqväfves hos en allmänhet. Sådan visar förfarenheten, at kärleken til Fosterlandet är, då människan icke til tankelått och fedet är fördärfvad, i synnerhet har detta alltid rum, ju mera principer och goda tankelått då befästa och föröka denna Passionen; men då yppighet och vålluster blifva föremål för människors högsta kärlek, nedqväfver den Passionen alla andra passioner, likasom alla håftiga hufvud-passioner det alltid göra, och det här så mycket farligare, som denna Passionen för en tygellös lefnad dödar alla sinnets domar och känslor, och är af den art, at den gör människan känslolös för sina plikter. Den store medborgaren Præsidenten MONTESQUIEU afkildrar i sin *Esprits des Loix. VII. Bok.* de Romares tilstånd, då federna där blefvo fördärfvade. Han visar, huru olika de då blefvo de gamle Romare, sina förfäder.

där

där den hederlige CURII måtteliga lefnadslätt, befriade honom från all fråstelse af Samniter-nes Ikånker; men vid Republikens slut betaltes de bästa viner til et omåtteligt pris, alla läckerheter ikulle sökas til deras stora måltider, goda kockar värderades högst. Han tillägger därvid dessa viktiga anmärkningar: " Så snart yppighet inrotar sig i en Republik, blifver en ikadelig egennyttig drif-sjäder i folkets sinnen. Et folk, som åtnöjer sig med tafveliga behof, har intet annat at åstunda, än sitt Fosterlands åra; men et genom yppighet fördärfvat sinne får andra begär. Det blifver snart fiende af Lagarna, som inskränka dess lystnad. Då man genom en allmän yrsla fördränker sig i vållust, huru vil man då där söka någon dygd? ..

Huru vida en tiltagande yppighet, och där af följande fel, äro orsak til utflyttningar ur vårt Fosterland, torde synas mer drifstigt at låga, än svårt at bevisa. Den hedervärde medborgaren Herr Commerce-Rådet POLHEM ikref vid Riksdagen år 1727, i et Memorial, som blifvit tryckt, at yppigheten vuxit til den största fullmognad. Hvar och en vet, at den nu är vida större än då. Detta är icke en plåga endast hos oss. Vi hafve til en stor del blifvit smittade af andra folkslag, dem vi haft den svagheten at efterapa, fast vi med mindre folkhop och vid mindre antal af egna tilverkningar, äge mindre styrka, at tåla dess påföljder, än de. Det

är vist, at yppigheten hos oss ännu icke hunnit til den högsta grad, så at icke tideböckerna skulle vila oss svårare verkningar af den hos andra folkslag; men just detta bör vara oss en varning, at håmma en så svår plåga, innan man hinner til den grad af dels fördärfveliga verkningar. Alt hvad här skrives, såges ock med vederbörligt undantag för de många dygdiga sinnen och värdiga medborgare, som hedra, ållka och gagna sitt Fosterland. Här är endast frågan om de utflyttande och om största hopen af dem.

I medlertid äro likväl kännemärken af et tiltagande fördärf i sederna beklageligen allt för många för at kunna nekas. At yppigheten på de släste orter är allt för stor, det vittnar, om icke annat, de många tid efter annan utfärdade förbud emot den. Och förmodeligen är detta icke det enda bevis här om. Hvilken vet icke, huru anseelige framsteg yppigheten hos oss årligen vinner i lefnads sätt, i kläder, i husgeråd, i måltider, i hvarjehanda lustbarheter, prakt och ståt. Det är ju bevisligt, at genom öfverflödigt lefnad dör årligen i Stockholm, af febrar, af slag och hastig brådöd långt större antal af människor, i proportion af folkmängden, än i någon annan landsort af Riket. Yppighetens skadeliga verkningar felas här icke eller. Religionens förakt anses ju ganika ofta såsom något förnämt. Man tror ju ofta det vara prof af qvickhet til at offentliggen och utan

tky

Iky gåcka de heligaste lanningar, de fannin-
 gar, hvar af borgeliga samhällens välfärd be-
 ror. Huru många äro icke de föllskap, där
 man ikulle göra sig ganska föraktelig, jag vil
 icke en gång fåga, om man ikulle tala något
 om Religionens lanningar, jag vil endast få-
 ga, om man ikulle tala något sedigt och alt-
 varslamt. Om en BROWN, finge med den fri-
 het, hvarmed han sagt sina landsmän lanning-
 gen om deras feder, afkildra dem, som bör-
 ja härka i vårt Fosterland, monne han icke
 ikulle finna ämne til lika bedröfveliga mål-
 ningar? Om en fördärfvelig egennyttia och
 där af följande Lagars förakt, ikulle vara så
 allmänt, som jag ofta sett fågas i många tid
 efter annan utkomna skrifter, så kan man ic-
 ke neka, at federnas fördärf hunnit til en hög
 grad. Om veklighetens tilväxt kan upfo-
 strings lättret måst adels vittna. Det samma torde
 ock ofta kunna visa et bedröfveligt förakt af
 arbetsämhet, af flit, af mögen insigt, och brist
 på åhåga, at löka grundeliga kuntkaper, i
 hvilkas ställe så många åtnöja sig med en prä-
 lande yta af en icke stadgad, flygtig och of-
 ta onyttig qvickhet. At redlighet, kärlek
 och förtrolighet imellan medborgare bestän-
 digt är i aftagande, helt olikt förra tider, hör
 man gamla män allmänt klaga; och ehuru en
 del af dessa klagomål torde vara en verkan af
 ålderdomens vanliga klagljuka, kan man dock
 icke förneka vitsord at flere mögne mäns om-
 dömen, som åga nog styrka och urkildning
 at

at därom döma; och man behöfver just icke få lång ålder, för at af förfarenheten själf hinna rona det. Denna obehageliga målning skulde blifva alt för vidlöftig, om man vågade låga alt, som i detta ämnet kunde sägas.

Sådana feder underlåta icke at smånigom smitta menigheten. Allestädes är yppigheten störst i Hufvudstaden och i de större städerna. Man ser ock altid hos menigheten däromkring flera prof af yppighetens verkningar, än hos dem som bo längre därifrån. At menigheten förökt sina behof beständigt, är ganska bekant, äfven som at det antienligen bidragit til dyrheten. Några flera omständigheter hafva ock bidragit ganska mycket til ledernas fördärf ibland menigheten. Et omätteligt bränvinets missbruk har fördärfvat et oändeligen stort antal människor ibland dem; och den författningen uti 1739 års Tjänste-hjons ordning, at man icke skulle få städja tjänste-hjon straxt vid uplägnings-dagen, har mera fördärfvat lederna hos tjänstefolk, än man i kärthet hinnet beskriiva. Denna författning tans icke i någon af de förra tjänste-hjons ordningar, och jag begriper icke til hvad ändamål man detta stadgat. Om man haft Tabell-verks inrättningen förr och alla år efter år 1739, skulle man funnit huru mycket detta befordrat utflyttningar. Härigenom hafva tjänstefolk fått tillfälle at lofva sig i tjänst hos många, och bedraga alla, emedan man ej får lof at städja dem

dem vid det tillfälle, då de lofva sig i tjänst. Härigenom har först en påstan allmän bedrägelighet fördärfvat deras feder, en lika allmän ofstadighet intagit deras sinne, och den tiden, som är imellan upslagnings- och städningens-dagen, användes måst til fylleri och til det lefnadslätt, som aldrumäst tkämmer federna hos dem. Därjämte har dettagifvit tjänstefolket tillfälle at röna, huru mycket de i vårt folk-fattiga land behöfvas, hvarigenom de blifvit vande, at utan gränfor utsträcka sina begär och sina fordringar, de äro aldrig nöjde och åstunda alltid något bättre, de tilvänjas vid lättja och intagas af ledsnad för arbete och slit, så at på många orter kan man icke befäla tjänstefolket de måst oumgångeliga hushålls-fyslor. Genom sådant tjelfsväld, sådan ofstadighet, sådana fördärfvade leder, drages tjänstefolket hopetals til städerna, där de hoppas finna mera tillfälle, at förnöja sina tygelösa begär, och sedan dragas de af lika ofstadighet, af lika åstundan efter en tygelös lefnad, til så stor myckenhet utur landet.

Detta Företalet är redan alltför vidlyftigt, för at kunna anföra flera bevis, til at bestyrka den obehageliga sanningen, at federnas fördärf hos oss förorsakat utflyttingar. Amnets vigt torde dock urlåka den vidlyfhet, som jag redan nyttjat. Här är icke någon nyfikenhets fråga, utan en, som har så mycken del i det allmännas välfärd. Det är
gan-

ganika angelåget, at noga granika orsakerna til en Polirisk plåga; ty botemedlen måste därefter inrättas. Om högsta nöd vore orsak til utflytningar, skulle det vara oskåligt, at med Lagar och straff vilja håmma dem. Befordras de åter af några olågenheter, som trycka folket, men hafva däruti icke sin förnämsta orsak; så blifver det väl ganika nödvändigt, at hafva dessa olågenheter, men botemedlen måste då icke stanna där; det blifver då nödvändigt, at uplöka sjelfva källan, om den icke ständigt skal bryta fram i nya bäckar: och alla botemedel vid Politiska plågor blifva fruktlösa, om man icke kan håmma feders fördärf, om kärleken til Fosterlandet icke blifver en hårtkande Passion i folkets hjärtan.

Uppå dessa skal stödja sig de tankar, dem jag här i Svaret haft tillfälle at yttra. Gifve Gud! at alle medborgare måtte förenas til et mål, til at ålta sitt Fosterland, löka dess välfärd, och afvärja dess ofärd: at namnet af Svensk måtte hos Svenskt folk göra samma intryck och åga samma verkan, som den hedern, at heta Romare, ågde hos det folket: at en allmän Gudsfruktan måtte förvärfa Guds välsignelse, och lägga grund til allmän dygd: at allmän lycktalighet måtte mera eftersträvas än enskild vinning: at rätta begrep om vår okattbara frihet måtte hafva alt misbruk däraf: at redelig vördnad för Ofverhet och Lag, samt en upriktig kärlek i-
mel-

mellan medborgare måtte upväcka en all-
 mån tänslan om den hedern, at vara en
 trogen underlåte, en god, en re-
 delig medborgare !!!

Åsberg d. 15 August. 1764.

Ofver den Frågan, som Kongl. Vetenskaps Academien, för in-
nevarande år, til besvarande
uppgifvit, om orsaken, at en
myckenhet Svenskt Folk årligen
flyttar utur landet, och
om botemedlen däremot, har
jag åran följande kårta anmärk-
ningar til Kongl. Academiens gunstiga ompröf-
vande öfverlämna.

I denna fråga, så vål som i alla de mål,
hvilka röra et Rikes allmänna hushållning, blif-
ver förfarenheten det enda skäl, hvarpå man må
fota några vissa och påliteliga tankar, och för et
Politiskt ondt blifva de enfaldiga och naturliga,
eller i orsakernas natur grundade botemedel de
bästa.

I alla tider och i alla Riken, har, utan nå-
gon besynnerlig orsak, det händt, at några män-
niskor fatt sig ned i annat Land, än där de varit
födde. Några få hafva, genom resor, gifternål,
besynnerliga öden, med flera händelser,
blif-

blifvit skilda från sitt Fädernesland (*); men i alla Riken, där kärleken til Fäderneslandet varit et Nationelt tankefätt, där hvar medborgare ansett det för större heder och förmon, at vara medlem i sitt Fädernesland, än i något annat Rike, där hafva de fläste tilbringat sin mästa lefnad och dödt i sitt Fosterland.

Vanan at lefva på den ort, där man är upfödd, med flera omständigheter, befästa hos alla folkslag den håftiga kärleken til Fäderneslandet. Dets verkan är, at människor, i sitt naturliga lynne, lämna större förmoner i främmande land, och håldre välja olägenheterna af sin Fädernes-

D

bygd;

(*) Tillföre torde sådana utflyttningar någon gång blifvit beförade därpå, at man älskat mera utlänningar vid vissa göromål, än infödda Svenskar, och mera belönat de förra, än de senare. Detta är et fel, som nu likväl äger mindre rum, och man har börjat vid de fläste näringsmedel mått upmuntra de infödda. Herr DANIEL SHIERMAN, nu förtjänt Capitaine på et af våra Ostindiska Skepp; men som förut länge tjänt i Angeland, har därom skrivit et märkeligt bref til då varande Svenska Ministren vid Turkiska Hofvet, Præsidenten och Commendeuren af Kongl. Nordtjerne Orden Högvalborne Herr EDVARD CARLSON, som är infördt i Nya Svenska Biblioteket I. Del, p. 344. „Sverige har många bra karlar, skrifer han, som äro obligerade at tjäna andra Nationer emot deras vilja, för där är intet något employment gifven til dem, utan til andra Nationer, då vi kunde meritera et så väl, och har så godt förstånd til at brukat som andra. „Imedertid visar denne redelige medborgaren i detta brefvet, huru naturen är af en rätt kärlek til Fäderneslandet. Han tänker på des bästa allettådes, längst bärt i Indten och na Fosterlandet. Han träder med nöje i des tjänst, då han får tillfälle därtil, vida allk dem, som icke känna at de hafva något Fädernesland, det de ärna för all sin lifstid öfvergifva.

bygd, likasom den i Europa upfödde Hottentotten älskade mera sitt vilda lefnadsfätt, då han kom til sitt folk tillbaka, än alla Europas behagligheter. Lagstiftare hafva alltid bemödat sig, at understödja och bibehålla denna kärleken til Fäderneslandet. De hafva ock däruti funnit den vissaste grund til alla de största fördelar för det allmänna, och det säkraste botemedel emot alla Staters vanliga plågor. Lyckligt det folk, som genom goda tankesätt, och med et hjärta upfyllt med kärlek för sitt Samhälle, tjänar sitt Fosterland, om hvilket folk man således kan säga, som SALLUSTIUS skrifvit om de Romare, at den ene medborgaren tåflar med den andra i dygder!

Allmänna, at jag så må säga, eller ganska stora utflyttningar, som skedd på en gång ur det ena landet til et annat, hafva måst adels handt genom tvång af nöd. Hungers-nöd har varit den måst drifvande orsak til sådana allmänna utflyttningar. Brist på närings-medel har naturligt vis haft samma verkan. Religions-tvång har ofta skildt många människor ifrån sin Fädernesbygd. Andra orsaker hafva icke så mågtigt, som dessa, förorsakat sådana allmänna utflyttningar.

Här frågas nu, om utflyttningar ur Sverige i vår tid. Dessa utflyttningar kunna icke kallas allmänna, såsom Góthernas ur de Nordiska länder i forna tider, eller Hugonoternas ur Frankrike vid slutet af det förra århundradet. Folket smyger sig här, dels enfamme, dels några i fänder, bårt utur landet, som dock det ena året efter det andra utgör en icke ringa hop. Icke eller finnas nu hos oss de orsaker, som plåga åstadkomma allmänna utflyttningar. Vi kunne fågna oss, at det är en lång tid, som man i vårt Fosterland icke kunnat klaga öfver allmän hungers-nöd. Om brist på

på lifs-uppehålle stundom plågat vissa landsorter, hafva dock de andre kunnat understödja de nöddi- dande, och genom Regeringens författningar har nöden snart blifvit hulpen, så at ingen blifvit tvungen at därför gå ur landet. Visserligen bör här anmärkas, at om den ovanliga dyrhet, icke mindre på de til lifs-uppehålle nödvändiga varor, än på alla andra, hvaröfver nu med högita fog hos ofs klagas, skulle så årligen tygelfritt få förökas, som nu hvarje år blifver vanligt, får man anledning at befara en allmännare af nöd förorsakad ut- flyttning. Brist på nåringar kan nu mindre, än förr, verka utflyttningar hos ofs, då man vet, at dessas antal i detta århundradet blifvit förökt nästan til dubbelt emot hvad det förr varit. Gans- ska många nya närings-grenar åge vi nu, som ic- ke funnos hos ofs år 1700; och i alla Städer äro allehanda slags handtverkare, måstadels til dubbelt antal emot hvad de voro då. Öfver Religions- tvång kan Svenskt folk aldraminst klaga; och om inskränkning af fri Religions-öfning för an- dra än våre Religions-förvanter, hindrar utlän- ningar at flytta in i landet, drifver det dock in- gen, som i Sverige är upfödd, ur sitt Fosterland, och det aldraminst i en tid, då Religionen just icke trycker folket för mycket.

En undersökning vore här ganska nödvändig, vid hvad tid och omständigheter, som utflyttning- gar måst skedd ur Sverige, för at leta sig fram til viss kunskap om orsakerna därtill. Härvid saknar man väl mycket ljus, då våre förfäder minst fast- de sin upmärksamhet vid folkhopens tilväxt eller aftagande i landet; och det är icke långesedan det förträffliga Tabell-verket, efter mycket mot- stånd, omfider blifvit inrättadt, hvilket härvid kan

kan lämna så mycken uplysning; men endast för dessa senare nyhetsförflutna åren (*). Man finner i våra tide-böcker inga allmänna utflyttningar utur Sverige, utom de flere Góthernas, hvartil orsakerna, dels måst i brist af lifs-uppehälle i et föga upodladt land, dels i detta folkets lefnads-och tankesätt, åro helt andra, än de kunna vara i våra tider. Desse flyttade hemviist til så stor mängd, at de allestädes kunde uprätta sig et Fädernesland, där de införde sina egna lagar och feder. Under de nästföljande tide-hvarfver, tjänte väl många Svenske utom Riket; men de fläste kommo dock tillbaka, hvarom de flera Runstenar, som tala om Grekelands-farare, nogsamtt vittna. De, som under Påfvedöms-tiden, gjorde Pelegrims-refor, eller vistades i Rom, kommo ock måttadels tillbaka. Ifrån Konung GUSTAF den förfles tid til början af detta århundradet, har jag icke funnit några bevis, at något färdeles antal Svenskt folk

(*) Det vore önskeligt, at Tabell-Comissionens nyttiga göromål må genom tryck göras allmänt bekant. Det kan icke innehålla några hemligheter, hvilka kunde vara farliga at göras allmänt bekanta. Det kan endast bestyrka, at vi tryckas af folkbrist, och hvilken vet icke det förut? Denne Commissionens förträffeliga betänkande til sistledne Riksdag, som jag på flera ställen haft tillfälle at här nyttja, men icke vågat vid hvarje omständighet nämna, då det icke offentligt blifvit kungjort, är för öfrigt icke hos utlänningarna obekant; ty jag har af en utlänning fått del därpå; men för hela landet vore det angelägit at veta de slut-satser, hvartil Tabell-verket gifver anledning, til vår allmänna hushållnings förbättring. Då det i afskrifter, som jag flera gånger sett därpå, löper landet igenom, kan det tympas och igenom felaktiga afskrifter förvändas, men då det offentligt tryckes, får man det sådant som det är.

skulle flyttat ur landet; åtminstone skulle det
 svårigen kunnat undslippa den store Hushållaren
 Konung CARL den XI:tes upmärksamhet. At
 någre följde Konung SIGISMUND til Pälén, eller
 at någre af andra orfaker någon gång stannat i ut-
 ländska orter, voro besynnerliga händelser, som
 icke likna de nu förtiden vanliga bärtflyttningar.
 At en hop Svenska slægter satte sig ned i Lifland
 och i Sveriges Tyska länder, var icke ovanliga-
 re, än det, at Svenskt folk nu sätta bo i Finland,
 och år icke sådant, som kallas utflyttning. Man
 finner icke eller, under Konung CARL den XII:tes
 Regerings-tid, at alla krigets olägenheter kunde
 driva Svenskt folk ur landet, mera, än hvad man
 tilföre nämt vara vanligt i alla Riken, at nå-
 gon enda förföker sin lycka utomlands. Klago-
 målen öfver utflyttningar har jag icke kunnat fin-
 na vara äldre än vid pälé trettio år, äfven som det
 är aldeles otidigt, at de nu årligen tiltaga. Det
 var först i 1739 års Tjänstehjons-Ordning; men
 icke i den af år 1723, som lag stadgades emot
 tjänstefolks utflyttning ur Riket. At Stånds-
 personer, utom för gäld, och at gift folk samt
 hela hushåll gå ur Riket, är ännu nog sållsynt.
 Då det hittills händt, hafva orsakerna därtill varit
 besynnerliga för hvar och en, af hvilka inga all-
 männa slutfatser kunna dragas. De fläste, som
 stanna utomlands, äro handverkare, sjöfarande,
 och i synnerhet tjänstefolk, eller ungt ogift
 folk af bägge kön. En del gå väl ut ifrån
 gränse-orterna, dock det til mycket mindre
 antal, än de, som flytta bärt ifrån Stockholm
 och Stapel-städerna, dit folket drager sig med
 så stor begärighet ifrån de inre provinser i
 landet. Endast ifrån Stockholm utflytta in-
 mot lika så många, som ifrån hela Rikets öf-
 ri

riga delar (*). En del af desse utflyttande kring-
sprida sig nästan kring hela världen; men de fläs-
te stanna vid de utländska orter omkring Öster-
fjön; och affjölfolk i synnerhet, finnes til et stort
antal i Angeland och Holland.

Då man vil undersöka orsakerna til dessa ut-
flyttningar, utbeder jag mig, at få skriva med
den frihet, som ämnet kräver, och til frågans
rätta besvarande torde vara nödigt. Om några
tankar därvid synas driftiga, torde de dock kunna
gifva anledning til den granskning, som, i
dessa för hela Riket så viktiga ämnen, kunde på
något sätt bidraga at sätta sanningen i ljuset.

At handverkare stanna utomlands, torde väl
befordras af lindrigare pris på varor, och några
större förmoner, som de stundom där kunna vin-
na. Det vore önskeligt, at dessa orsaker icke
måtte ännu mera förökas. Fattigdom hos hand-
verks-mästare och brist på de förlager, som Han-
delen bör gifva, hafva ännu måstadels hindrat ut-
skeppning af Svenska handverks-varor; och vid
nu varande inrättning af handverkerier i Städerna,
där hvarje stad icke företagit sig någon viss
slögd, utan idkat alla, ofta genom et större antal
mästare, än som där kunna försörja sig, händer
ock, at en del handverkare finna mindre upmun-
tran, än som vore nödigt, vid Svenska verkstäder.
När då tillika händer, som nu sker, at folket i-
från landtbruket hopetals gifva sig til Städerna,
och sätta sina barn til stads-näringar, blifver en
del af denna folkhop, som eljest vore så nödig
och oumgångelig vid landtbruket, författ i et
mindre fördelaktigt tillstånd, som kan locka dem,
at

(*) Man finner at folkhoppen, i de fläska gränse-orter
ärligen vunnit tillväxt; men däremot ärligen förminskat
i vissa lands-orter omkring Stockholm.

at annorstådes för söka sin lycka. Icke förfättas väl någon vid våra handtverkerier i den uselhet, at han icke skulle åga sin utkomst vid tarfveliga behof, och aldraminst sker det med Gefäller, som måst flytta ut; men då alle vilja blifva Herrar och lefva väl, åga våra handtverkerier icke nog styrka, at på det lättet förförja et oinskränkt antal af människor. Jag får vidare tillfälle at yttra några anmärkningar här om vid den senare frågan, om bote-medlen emot utflyttningarna.

Under sina gefäll-resor stanna en hop handverkare kvar utomlands genom giften, likasom en hop utländske handverkare på det sättet stanna i Sverige. Detta är så vanligt allestädes, at man därvid icke kan fåta någon besynnerlig upmärksamhet; och det är svårt at med visshet veta, om större antal därigenom stannar utomlands, än som kommer hit tillbaka.

At sjöfarande, och måst båtsmän, taga tjänst i andra länder, då de fläste sedan aldrig återkomma, åger utan tvifvel mycken grund uti båtsmännernas merendels fördärfvade seder, och där af följande ostadighet. Några större legor och löner hos de Magter, där Handelen åger så stor öfvervigt emot vår, kunna ock bidraga, at locka dessadit. De, som förstå handels-årender, försåkra ock, at det mycket skal bidraga til dessas bårtfyttning, det hvar och en matros på andra orter får tillåtelse på handels-fartyg at taga med sig en krampacke för egen räkning.

Den stora hop ungt tjänstefolks utflyttning förtjänar måsta upmärksamheten, då den förorsakar Riket största skadan; ty desse utgöra största hopen. Jag kallar alla dem tjänstehjon, enligt våra lagar, som icke hafva någon egen tillåten näring. Handverkare flytta också hit från utländ-

ska orter. Båtsmän förlöre vi väl flera, än som af utländskt folk tjäna på Svenska fartyg; men vi hafve aldeles inga medel, at få någon myckenhet ungt folk af bägge kön hit i Riket från utländska orter. Man vet allmänt, at Svenskt tjänstefolk i Ryssland och Lifland mycket åstundas af alla där så kallade Tyska hushåll, då desse til tjänstehjon endast nyttja Svenskt och Tyskt folk. Detta bidrager mycket til Svenskt folks utflyttning til dessa orter, då de där få stora löner, och det, äfven som på alla utländska orter, i Silfvermynt, hvilket lyser mera i ögonen. Man vet också med visshet, at tillåtelsen til at bära guldspetsar på möffor och kläder öfvertalt många pigor at söka tjänst utomlands, som är troligt hos människor utan tankesätt, som lätt intagas af glit-ter. En del af dem som flyttat ut, kunna finna sin räkning vid sitt nya hemvist, och det kanske icke alltid af de bästa orsaker. Dessa skriva hem til sin slägt och vänner, och locka flera ut efter sig; men alt detta kan dock icke blifva allmänna orsaker til så mycken utflyttning, som nu hos oss öfverklagas, och til denne utflyttnings-entusiastens ärliga tiltagande. Det förtjänar härvid mycken upmärksamhet, at en så stor del af dem, som således flytta utomlands, äro ofta nog fördärfvade i tankesätt och seder. Utom den kunskap, som man härom kan få af dem, som sett dessa Svenskar utom Riket, bestyrkes detta aldeles af de tankesätt, som blifva älsför mycket allmänna hos tjänstefolk i Sverige. Man finner ibland dessa en nästan allmän förändring i tankesätt och seder emot förra tider. Detta är icke någre mjältsjukas klagan, och en verkan af mänskliga sinnets icke just ovanliga missnöje med den tiden i hvilken man lefver. Dessa bedröfveliga fannin-
gar

gar åro ögonkenliga för alla. Det ringare folkets behof var i förra tider inskränkt inom få gränfor. Det gjorde dem förnöjde med litet, och det var föga, som de behöfde köpa. Nu har et slags yppighet och öfverflöd äfven utbredt sig til dem, och smaken därföre blifver årligen mera allmän, I Ståderna, hvarifrån de flåsta människor utflytta, har naturligt vis detta tycket för öfverflöd, för mera granlåt i kläder, för större läckerhet i lifsuppehälle, först utbredt sig, och blifvit där mera härskande ån på landsbygden. Öfverflöd eller en allmän åstundan därefter, har den vanliga verkan, at göra folket vekligare, mera bögda til lättfulla nöjen, mera kåra åt lättja och en maklig lefnad. Häråf följer sedan et hat för all lydnad och subordination, och et fullkomligt tycke för en tyggelös lefnad. En blind lydnad var hufvudregel för de flåsta tjänstehjon i förra tider. Alle hushållare låra veta, at man icke kan fåga det samma om vår tid. Vår Lag talar om husaga, som bör brukas emot olydiga tjänstehjon, förrån man må vråka dem ur tjänsten. Den borde beklagas, som nu ville nyttja denna Lagen; ty den skulle länge fruktlöst få söka sig tjänstefolk. Det är icke underligt, om det unga folket, som tjänar hos andra, blifver fördärfvat til fedor, sjelfsvåldigt och ostadigt, då de måltadels utan fruktan få göra hvad dem lyster, endast de akta sig, at för brottmål komma til Tings(*). Den fördärfveliga

D 5

tan-

(*) Hvar och en, som känner tilståndet häruti, vet at detta är sanning. Man måste på de flåsta orter se igenom finger med tjänste-folkets sjelfsvåld och fel; ty den som ville hämmas sådant, blottställes för den olågenheten, at icke få folk. Tjänste-folket vet såga, då man vil hämma deras oseder, at deras tjänstetid blifver snart slutad, och at en alfvarsam husbonde sedan skal länge få söka sig tjänstehjon.

tankan, at et fritt folk skulle vara befriadt ifrån det tvång at lyda Lagar, och at alt Sjelfsväld skulle vara tillåtit ibland dem, har hos oss beklageligen äfven hunnit til menigheten, ibland hvilkas hop få många, utan at känna rätta Nationella tankefätt, endast veta åberopa sig, i sina förvända begrep om en rätt frihet, at de äfven så väl äro fritt folk, som andre (*). Vid så förvända begrep, vid så fördärfvade seder, som årligen utbreda sig mera och mera, må man icke undra, at många, utan at känna någon kärlek til Fosterlandet,

(*) En rätt Borgelig frihet är en ovärderlig skatt; men det är ganska angeläget, at medborgare i en fri Stat måga där om äga rätta begrep. At höra sig kallas fritt folk; men icke känna, hvori en rätt frihet består, förorsakar laglöshet, en tygellös lefnad och många slag af seders fördärf. Förvända begrep om sin frihet, göra folket antingen värdslösa och kallfingiga om den rätta friheten, eller nitiska för en falska och skadelig frihet, eller, som med et annat ord kallas, Sjelfsväld. En rätt frihet består i den trygghet vid Lag, som hvar medborgare äger, då Lagarna förvara hvar och ens lif, ära, egendom och rättigheter ifrån alt olagligt förtryck. Til det ändamål, at njuta en sådan frihet, hafva borgerliga Samhället blifvit inrättade. En sådan frihet kan således icke bestå utan ordning och Laglydnad. Den vandlas eljest til Sjelfsväld, och til den falska frihet, at emot ordning och Lag åstunda at göra hvad som förnöjer människo-hjärtats yra begär. En sådan falsk frihet hvälfver sig altid med tiden til denna rätta frihetens förlust. Den högste Guden göre därför den rätta friheten rätteligen ålskad af hvar och en medborgare; men bevare alla, at om friheten hysa de begrep, dem Biskop SVEDBERG afskildrat i en af de Psalmer, som ännu brukas i vår Församling! då han skrifvit: Hvar gör nu efter sitt behag; Och aktar ej Guds, ej människo-Lag; Then mening är man måst uti, At all ting skola nu vara fri, För egen nytto sållan man Gemena bästa sköta kan.

det, byta hemvist, och flytta utomlands, i hopp, at där mera få tilfälle til at förnöja sina laglösa begär, och sitt tycke för lättja och oordentligheter. Jag säger just detta icke om alla. Mange veta om orsaken, hvarföre de flytta ur landet, på en tid, då ingen nöd ännu tvingar dem därtill, icke mera skäl, än de fläste tjänstehjon veta inom landet, då de flytta ur en god tjänst, där de åga alla förmoner, endast för at, efter allmänna vanan, flytta, då året är för lidet, hvilket åfven röjer en allmän ofstadighet ibland dem. Jag ville önska, det förfarenheten mindre bestyrkte, at orsaken til de flästs utflyttning är sådan, som jag nu tagit mig frihet at anföra.

Det är väl på vist sätt naturligt, at människor söka sig dit, där de finna de största förmoner, lättaste utkomst, och bästa beqvåmligheter; men kärleken til Fäderneslandet, då den är en i hjärtat befästad princip hos et folk, gör altid Fäderneslandet kärast, utan afseende på några större förmoner i annat land. Vi finne det i alla tider, och hos alla af kärlek til Fosterlandet intagna folkslag. Vanan, vänner, slägt och hvarjehanda förbindelser imellan folket i et land, bidraga väl mycket til at stadga och befästa denna kärleken för Fosterlandet; men sin största styrka får den af allmänna Nationella tankesätt, hvarigenom man just af hjärtat älskar Fäderneslandet med en håftig passion, och bringas til villig lydriad för sin lagliga Öfverhet. Vi hafve öfveralt i Kronans tjänster så små löner, at sällan någon kan lefva där af, och de äro mindre än hos våra grannar; likväl har det ännu icke haft den verkan, at folk, som ägt upfostran och tankesätt, til något stort antal lämnat Fäderneslandet, och aldeles flyttat bårt til andra Riken. Af kärlek til sin Öfverhet, öfvergåfvo,

i Konung CARL den XII:tes tid, så många Lif-
 ländare sin slägt och egendom i Lifland, och ut-
 valde et för många af dem uselt tillstånd i Sverige.
 Rätta Nationella tankefätt lämna icke rum til
 mycken pröfning om sina enskilda förmoner, dem
 man kunde vinna i annat land, och om olägenheterna
 i sin Fosterbygd. Hvar och en tror då, som de
 Romare, sig vara född åt Fäderneslandet, til dess
 tjänst och til dess räddning vid alla faror, och är
 alltid färdig at upoffra alt därföre. Däremot då
 rätta Nationella tankefätt utkolna hos et folk,
 börja de alt mera och mera, at känna ingen för-
 bindelse emot sitt Fädernes-Rike. Kärleken för
 landets Öfverhet och Regering förfaller efter-
 hand, och Laglydnaden tillika. Man inbillar sig
 då finna större förmoner i andra länder än hemma;
 och man bedrager sig ofta i sina inbillningar om
 främmande länders förmoner, och egna olägen-
 heter.

Det är också visst, at människo-hjärtat har i
 alla tider fört många människor til fel och onda
 begär, hvilka, befastade af vanan, altid utbrustit i
 de svåraste påföljder; men då mängden af et folk
 ännu är mindre i seder fördärfvadt, kan man lätt
 hålla de öfriga i tygel, och någre sådanas bårt-
 gång gör ingen känning för det allmänna. Sven-
 ska folkets urgamla redlighet och flera dygder
 hafva länge hindrat et allmännare fördärf i tanke-
 fätt och seder. Våre Landsmän hafva i allmän-
 het högre älskat sitt Fädernesland, än alla andra or-
 ter. Man har sett altid tilförene i krigs-tider,
 huru sällsynt det varit, at infödt Svenskt folk
 skulle rymt ifrån sin fana. I detta sista kriget
 hafva flere infödde Svenske gått öfver til fienden,
 i synnerhet sådane, som varit böjde til en oorden-
 telig lefnad, och det til et större antal än någon-
 sin

sin tilførene varit vanligt. Om man uprättade et Regemente af det i Ståderna til lastfull lefnad mått vanda folket, skulle snart röjas, hvad man kunde förlita sig på sådana människor. Huru skulle man då af sådana människor kunna vänta några Nationella tankesätt, någon kärlek til Fäderneslandet?

Det är icke svårt, at af alla tiders Historier bevisa, det stora förändringar skedd i hela folkflagens tankesätt och i deras hjärtelag för Fäderneslandet, då, när smaken för öfverflöd och en vällustig lefnad til någon högre grad hinner intaga et folks tycke och begär, och i synnerhet då, när yppigheten stiger högre än tilgångar därtill finnas i landet och i folkets nåringar. Athen och Rom i forna tider äro därom icke det enda bevis. Verkan är naturlig af en sådan orsak, ochru mera styrka i det ena landet än i et annat af större folk-hop, af mera på nåringar grundad rikedom, med flera omständigheter, göra dessa påföljder olika hastigt känbara hos särskilda folk-flag.

Härvid torde jag således få antaga dessa principer, såsom oltridiga, då de äro grundade i en onekelig förfarenhet: Först, at om kärlek til Fäderneslandet, til allmän fördel, rätt skal verka på et helt folk, och på hela menigheten af folket, måste den vara en håftig passion i folkets hjärtan: den måste vara et allmänt tankesätt ifrån det högsta flott til den ringaste koja. Då verkar den af sig sjelf, då fortplantas den ifrån föräldrar til barn, ända ifrån dessas spädaaste ålder, och den infuges, som man säger, med modersmjölken. Kom ihog, at du är en Romare, var den första principen, som detta folket inpräglade i sina barns sinnen. Då verkar kärleken til Fäderneslandet, som andra våra passioner, genom en hem-

hemlig och beständig drift i hjärtat, och äger lika styrka, som alla i vårt sinne ifrån barndomen befastade begrep. Den folkhop, som icke juft förstår at grunda sina tankar på de bästa skäl, undgår då at vidlyftigt grubla och döma, om förmonerna och olägenheterna i sitt eget Fosterland och i andra länder, hvilket är en stor förmon, då minsta hopen i et land vet tänka så moget och förnuftigt, at den genom riktiga skäl kan känna andra länders svårigheter; men människans är likväl af naturen bögd at klaga måst öfver sitt eget tillstånd, och at icke gifva akt på de fördelar, som man sjelf verkligen njuter.

Sedan anmärker jag här såsom en hufvudsakelig princip, at om denna kärleken til Fosterlandet länge skal kunna underhållas til allmän fördel, måste et folk nödvändigt förvaras ifrån alt tiltagande fördärf i sederna, och i synnerhet, så vida möjligt vara kan, ifrån de fel och ifrån de onda begärelsers allmänna utbrott, som aldeles förqväva alla känslor och all sund eftertänka, och som således göra människorna känslolösa för sina plikter, samt endast hogade at upfylla sina laglösa begär.

Härjämte följer det af sig sjelf, at til rätta Nationella tankefatts underhållande hos et folk, är oumgångeligt, det folket förvaras ifrån at känna de olägenheter, som genast falla i ögonen, och naturligt vis måste väcka missnöjen, och reta menighetens vanliga klagfjuka, då något dem trycker. Ehuru hufvudsakeligt detta är, ehuru, om detta försummas, det kan verka de farligaste påföljder; visar dock förfarenheten, at rätta Nationella tankefatt mindre af nöd och olägenheter utkolnas och förfalla, än utaf fördärf i sederna. Vi hade i mynteteckens tiden

fäm-

sämre mynt, än nu, dyrheten blef i hast odrägelig, likväl hördes då icke så allmänna klagomål, som nu. Krigets plågor, ständiga utkrifningar, svåra pålagor, ovanliga skjutfes och omsider våra sjö-kusters förhårjande, förenade med de nysnåmda olägenheter af slätt mynt och tryckande dyrhet, kunde dock icke jaga Svenskt folk ur sitt ännu älskade Fädernesland.

Af dessa grunder skyndar jag mig, at göra slut-satser, vid besvarande af den senare Frågan, huru utflyttningar ur Sverige bäst måga förekommas? Några af botemedlen häremot torde kanske mera vara at önska, än hoppas; andra åter af dem visa först sin hellsöfama verkan efter en längre tid af år. Härvid vågar jag påstå, at så länge man icke kan göra rätta Nationella tankefätt, eller en rätt kärlek til Fosterlandet allmän hos et folk, och så länge slika tankefätt, genom et ständigt tiltagande fördärf i federna allt mera och mera förqväfves, kan man aldrig fullkomligen hämma utflyttningar. Alla botemedel, som man då däremot använder, blifva endast Palliatif-curer, som kanske någon gång bota någon färskild orsak til slika utflyttningar; men aldrig häfva grunden och sjelfva källan därtill. Det är, som jag redan til en del anmärkt, genast så ögonkenligt för alla, at man icke vidlyftigt behöfver skriva där om, at allt det, som gör en Stat lyckelig, som gör Öfverhet, Regering och Regerings-fätt älskad af folket, som gifver Lagar sin tilbörliga efterfölgd, och således gör medborgares lefnad fäll, säker och nögd, tjänar allt oändeligen mycket at hefåsta hos et folk kärlek för det allmänna. Men i längden blifver dock detta icke allena mågtigt, at underhålla de rätta Nationella tankefätt hos menigheten, om fördärf i federna får

får tiltaga. Man har ju ofta sett människor, vid feders fördärf, vara missnöjda med de största förmoner. Människor, vande vid vålluster, tankebrist och veklighet, känna då icke de förmoner som de äga: de vänjas snart at skilja sin fördel ifrån sina landsmans och det allmännas: de lyfta mera efter något nytt, och det är omöjligt, at sådana människor skulle vara nitiske medborgare. Om de i annat land finna eller tro sig träffa mera föda för sina fördärfvade begär, lämna de utan oro sitt Fosterland, hvilket de icke kunna älska, som förlorat, åtminstone i det måsta, känslan af en rätt ömhet för sina likar. Då fördärf i federna fortfar at utbreda sig, visa sig dessa påföljder, åtminstone i den andra och tredje generation. Veklige, af öfverflöd och vålluster fördärfvade föräldrar, upföda sällan andra än sådana barn. Dessa, fördärfvade af efterdömen ifrån sin första ålder, vänjas vid denna lärtjesfulla lefnad: vålluster, öfverflöd och välläsnad blifver deras största nöje: kunskaper och fundera tankesätt föraktas: de enfaldiga känslor af våra nyttiga böjelser til ömhet, til människo-kärlek och til våra pliktens nedtyftas, och de blifva så litet om sitt Fosterland sorgfällige, som de i allt annat äro nyttige medborgare. I den grad, som detta fördärf utbreder sig hos menigheten och det ringare folket, kunna utflytningar icke annat än beföras.

Yppighetens, och den där af följande vållustiga lefnadens hämmande, blifver därför huvudsakeligaste botemedlet emot utflytningar, nämligen emot alla sådana utflytningar, som icke förorsakas af högsta och oundvikelig nöd inom landet. Det är svårt at säga, huru et inritadt fö-

fördärf måtte häfvas. Blott med förbud emot öfverflöd och yppighet, vinnes icke ändamålet. Vi hafve därom med flera Riken gemensam förfarenhet. Den skulle, efter mitt enfaldiga begrep, måst göra sig värdig den utfatte belöningen, som kunde håremot upgifva det bästa och möjliga botemedel. Jag vet härvid intet viktigare anföras, än den gamla sanningen, at Efterdömen utträtta mera än Lag (*). Genom goda seders, Gudsfruk-

E

(*) Näst och jämte detta, kan man väl nämna en hop flera medel, som inskränka öfverflöd och yppighet, såsom at passa, så vida möjligt vara kan, penningestocken i et land, efter folkhopen och varu-mängden: at noga värda, det penningar icke genom andra medel, än genom arbetsamhet och slit, måtte komma at roullera i et land ibland folket: at genom pålagor och acciser belägga öfverflöds-varor, mera vid deras försälgning och förbrukande, än vid deras införsel: at sätta nesa, skam och olägenheter vid en yppig och vållustig lefnad. Detta sista är äfven et af de kraftigaste medel. I Konung CARL den XII. tid förböds några slags dyra tyger at bära; men sjelfva Enväldet kunde icke en gång förskaffa den Lagen efterfölgd, då det blef föreslagit at utdela en hop sådana tyger, som blifvit confiscerade, åt vissa för mindre hederliga ansedda qvinfolk i Stockholm, och påläggga dem at bära sådant, på det at det måtte blifva nyttigt för andra. Sedan galoner blifvit förbudna på kläder, har det lyckeligen blifvit mindre hederligt at nyttja dem på kläder, därigenom, at gesäller och en hop utlänningar af ringa stånd fortfarit at nyttja dem, hvarigenom händt, at då man ser någon med galoner på kläder gå på gatorna, och den icke med Equipager eller Betjänter, eller ock genom någon utländsk uniform utmärkes, at vara någon förnära utlänning, eller någon Sventk i utrikes tjänst, är man merendels vifs, at det är en handverkare eller annan utlänning af mindre stånd. Det vore mycket vunnit, om man således kunde göra yppigheten mindre hederlig. Herr Bruks-Patron LEONH. M. UGGLA

fruktans och dygds befästande, vinnes en allmän ömhet och kärlek imellan människor: man älskar Fäderneslandet; ty man älskar sina landsmän: man blifver icke slaf af egennyttia, och den får ingen kraft at skada det allmänna: man har intet osparadt til Fosterlandets tjänst och til dess fördel. Uppfostringen hjälpes då naturligt vis, och kärleken til Fäderneslandet insupes ifrån moders-mjölken tillika med kärlek för ädelmod och dygd. Det är icke en Platonisk regering, som min inbillning här skulle måla. Jag vet, at sällre människor i alla tider finnas; men jag skrifer om allmänheten och de flästa af et folk. Hvilken ville och hvilken skulle kunna neka, at Svenskt folk viist oss sådana efterdömen, och de lära, med Guds hjälp, göra det ännu hädanefter, om man kan kvarhålla och upelda de gnifvor, som äro kvar af deras forna dygder. Jag vågar hoppas, at deras antal då skulle blifva ringa, som lemna sitt Fädernesland. Dä

inlemnade vid sista Riksdag et Memorial i detta ämnet, som innehölt åtskilliga artiga anmärkningar. Det blef genom trycket meddelt allmänheten. Det är et dåraktigt nit för egna yppighets-tilverkningar och flera slögder, som flere hyfa, då de för at hjälpa dessa til bättre aflättning, önska yppighetens tiltagande hos folket. Det vore en svag nytta för det allmänna, som stiftar så mycket ondt; och afligten med sådana tilverkningar bör förnämligast vara, at kunna utkeppa dem. Sederna hos menigheten skulle mycket hjälpas, först genom Stånds-personers efterdöme, sedan genom förändring af vissa omständigheter i tjänstehjons-ordningen, som i företalet är nämnt, och tillika om det blefve mera kostsam, at nyttja bränvin omätteligen. Det äro väl ännu några flera omständigheter, som på sederna hafva skadeliga verkningar, och borde hjälpas; men man vågar icke önska så mycket på en gång.

Då en god ordning i näringar tjänar at föröka dem, och oändeligen mycket bidrager at göra et folk lyckeligt och et Rike färlit, då detta utan tvifvel qvarhåller många i Fådermeslandet, då det åfven länge kan göra yppighetens farliga verkningar mindre kånbara; bör man icke förfumma, at därvid fåta sin upmärksamhet, när man skrifer om botemedel emot utflyttningar. Förfummelse eller fel härvid kunde förorsaka nödtvångs utflyttningar. Et af de kraftigaste medel at förorsaka slika utflyttningar, är, om flere och hastige förändringar ske vid de författningar, som til näringars befordran blifvit vidtagne. Det vore bättre, om sådana författningar aldrig varit, än om de ofta och hastigt skulle förändras. Jag behöfver här icke anföra, det alle medborgare äro berättigade, at trygga sig vid en författning, som lagligen är antagen, och allmänneligen kungjord. Det är naturligt, det flere däråf öfvertalas, at använda sin egendom på det sätt, som slika författningar pålyfta. Skulle nu dessa hastigt rubbas och förändras, är oundvikelig nöd och fattigdom flere medborgares lott och deras lön, och man kan aldrig lättare tvinga dem at gå ur landet; men det är icke et ringa antal, som vid sådana tilfällen skulle bårtjagas. I alla näringar finnas en mängd arbetare. Desse blifva med det samma utan näring och utan underhåll, sedan de fläste använt sin tid endast vid sitt ämne. Ehuru stor förlust, som därmed skulle tilfogas et Rike, är det vist, at då slika näringslösa och följaktigt förtyvflade människor stiga til et stort antal, är det verkligen den minsta skadan, som de kunna göra det allmänna, om de i stillhet gå sin väg.

våg. Jag vil, såsom endast et exempel, tillämpa detta til de med stor kostnad hos oss inrättade Fabriker och flera slögder, för at vilå, huru heliga de författningar böra vara, som til deras befordran blifvit utgifna, ja, ända därtill, at om någon sådan författning, skulle efteråt befinnas vara mindre försigtig, eller sedan tåla förändring, det dock blifver ganska angeläget, at med yttersta noggrannhet pröfva, hvilketdera vore et mindre ondt och ringare olågenhet, så framt man någonsin vil förekomma en utflytning, större än de, som i flera år tillsammans tagna, hittills kunnat ske.

Då man talar om näringar i allmänhet, behöfver man icke vidlyftigt bevisa de bekanta sanningar, at odrågelig Växel-Cours, svår dyrhet, penninge-råntors hemliga stegring, och brist på redbart mynt hindra rörelse, drift och fortgång i alla näringar, och at hjelp däremot är högit nödig, så framt dessa icke skola aldeles quäfvast och utflytningar därigenom befordras. Jag får genast skynda mig, at anföra några särskildta anmärkningar vid de särskildta slag af näringar.

Landtbruk veta alle vara den näring, som aldrabäst eller åtminstone aldrastäkrast föder sina idkare, och gifver et Rike sin största styrka; den näring hvarpå städernas välmåga och handelslögders bestånd måste grundas. At utvidga och befordra denna hufvud-näringen, blifver således härvid den angelägnaste omsorg (*), och

(*) Meningen är icke den, at man därför skulle värdslösa stads-näringarna, liksom man ofta för dessa skul värdslösa landtbruket. Bägge böra hjelpas tillika, så at de kunna räcka hvarandra handen,

och et ibland de bästa medel, at hindra utflytningar; ty utom hvad stundom vid gränserna kan ske, flyttar fällan någon ut genast ifrån landsbygden. Genom hemmans klyfning, storskiifts-delningar (*), och flera nyttiga för-

E 3

fatt-

och tjäna til hvarandras upkomst och befördran. Men det är onekeligt, at landtbruket är den hufvud-nåringen, hvarpå bägges styrka beror och hvars fördärf är bägges undergång. Om landtbruket icke fattes i godt tillstånd, är den styrka som det kan få af städerna, ganska svag och otillräckelig, och städerna kunna då ofta förlåta landtbruket. Om en landtbrukare nära städerna får sina varor dyrare betalta, hjälper det icke landtbruket i allmänhet, om icke stads-nåringarna inrättas så, at landtmanna-varor blifva et ständigt föremål för handel och förädlingar.

(*) Det är skada, at storskiifts-delningar ofta aflåpa til Allmogens missnöje, och jag vet med visshet, at dessa eljest nyttiga anstalter blifvit Allmogens til last, genom någre gamle Landtmätares medhjelpare, som ägt mindre förstånd, och brist på fogelighet, at umgås med Allmogen. Håri bör man foga sig efter Allmogens begrep, och det vore just väl, at Lärningar icke nyttjas, förr än de befinnas därtill åga stadga och fogelighet; ty at foga sig efter Allmogens begrep fordrar mera saktmodighet, än man ofta kan vänta af en yngling. At någre skulle vid dessa delningar få sämre jord, är förekommit genom tillåtelsen, at dela i flera skiften, som altid böra läggas så, at alle få lika del af sämre och bättre jord, hvarvid det äfven är ganska angeläget, at den, som måste emottaga en sämre häfdad mark, må få tillräckelig årsättning i penningar, eljest kunde en låtting i en by altför lätt få frukten af andras möda. At Allmogen, utom Landtmätare, få taga hvilken de vilja til delningsman, är stadgadt, för at lätta Allmogens hog därtill, men får förfalla af sig sjelf; ty andre, än de, som förstå jordmätning, kunna icke gärna göra det så, at det icke skulle föda många tråtor.

fattningar, som til landets upodling och landbrukets förkofran, redan äro i verk satte och ständigt fortfattas, har man redan vunnit mycket. Om hemmans-klyfningar, tänker jag, at det vore nyttigt tillåta dem, utan någon präning, til så små delar, som Allmogen sjelf behagar. I Dalarna tager fällan någon bondes barn utlösen, utan hemmanen delas oändeligt, hvarigenom alla jordlappar också upbrukas och väl odlas, och vissa socknar af Dalarna äro de folkrika i hela Riket. Detta är den ginaste utväg at öka folkhopen, och det är också den nyttigaste; ty så snart någon äger en jordlapp, churu liten den ock är, hålles han kvar i sin landsort, och får altid tillfälle at försörja sig, som man ser på Dalkarlarna, hvilka äro måst kåre i sin hembygd, långst hafva förvarat sine förfäders goda seder, och med flitigt arbete försörja sig och tjäna flera landsorter (*). Genom så

(*) Hemmans klyfning kan mycket hindras genom vidlyfthet och några svårigheter vid Skattelägnings-metoden. Därvid är ganska angeläget, at förekomma kostnad och olägenheter för dem, som upödlat ny jord. Herr Öfver-Directeuren Fagor har i trettonde stycket af sin ganska nyttiga Skrift, kallad: *Svenska Landt-bruketts Hindar och Hjelp*, tillräckeligen visst, huru nyttig den författning var, då Konung CARL XI. slöt accord med Socknarne i Dalarna, om en viss Sockne-ränta, på det sätt, at Socknens ränte-summa skulle aldrig mera förhöjas, fast Socken toge up aldrig så mycken jord, och bragte sitt Landtbruk til högsta fullkomlighet, hvilken beständiga sockne-ränta församlingarna kunde sedan sita imellan fördela. Ganska billigt synes ock vara, at de så kallade Stubbe-hemman måtte få fullkomlig skatte-rättighet, ty fast än de varit uptagne på Kronans skogar, är det väl fördelaktigare för Kronan, at den jorden blifvit up-

sådan jord-delning förekommes ock den lättja, som ofta yppas, då en bonde åger mera jord än han behöfver och hinner sköta. Det vore äfven önskeligt, at man i flera landsorter kunde finna utväg, at fortsätta de förträffeliga anstalter til belöning för skickeliga landtbrukare af Allmogen, som Herr Landshöfdingen Grefve LAGERBERG, i sitt Lån, af egen kostnad, ädelmodigt börjat. Det är visst, at belöning uti penningar vore en god upmuntran för nybegynnare; men så kan ock ganska mycket härvid uträttas med belöning uti heder, som kunde utmärka de besynnerligen skickeliga landtbrukare, och dem, som åt sig gjort nybyggen, ifrån andra, hvilket slag af belöning, som alltid måst väcker täflan, kostar det allmänna ingen ting.

I detta ämnet, om utflyttingars hämmande, är hufvud-frågan: huru man må kunna förskaffa et vida större antal människor sin näring af landt-bruket? Genom hemmans klyfningar på det fatt, som nu är nämt, kunna en stor del bönders barn förförjas; men alt folket på landet äro icke hemmans-brukare. De öfriga böra ock hjälpas, dock på det fatt, som icke skadar hushållningen i sitt sammanhang. Därvid äro anläggning af nya torp och andra nybyggen de bästa medel. Ståndspersoner fortfara ständigt at uprätta nya torp: Allmogen har äfven i några landsorter börjat denna nyttiga hushållning; och

E 4

all-

brukad än om den legat onyttjad; och den, som uptagit en eljest obrukad mark af rot och stubben, synes åtminstone böra vara säker om besittningen, och icke för näst-gränsande Bruk, behöfva frukta at förlora sitt hemman, som ofta skedd, och alltid hindrar slika upodlingar.

allmogen har ock på många orter af Riket nog utrymme därtill. I vissa lands-orter kan stundom finnas til en by få mycket oupodlad mark, som hela foknar i andra provincer. Där gifvas vist tilfällen til många torp och nybyggen, som borde med all drift inrättas. Upmuntringar och vissa slags belöningar tjäna väl förnämligast härvid til hjälpemedel; men emot allmogens efterlåtenhet på flera orter häri, behöfvas ock få några flera och kraftigare medel. All skog och mark, som lagligen tilhör et hemman, bör aldrig af några bärtagas, churu mycket de ock i första början måga hafva inkräktat åt sig. Detta är en nödvändig princip för allmänna säkerheten. Men churu Kronan få fritt icke kan föranstalta, om nybyggens inrättande på dessa enskildtas ågor, som det kan ske på Krono-jord, kan dock det allmänna icke förlora den rättigheten, som et borgertligt samhälle alltid äger, at tilse, det medborgare icke til allmän skada vårdslösa sin egen- dom, hvarföre vi ock hos oss hafve flera Lagar, huru skatte-hemman böra skötas och brukas. Et medel kan härvid gifvas, som icke är något in- trång i enskildtas rättigheter. Allmogen fick för några år sedan en tillåtelse, at behålla alla sina barn hemma i tjänst, i det stället, at de icke för- ut fingo försvara flera än et vist antal, i propor- tion af hemmanets storlek. Detta skedde til den ändan, at hemmanens upodling och klyfning samt nybyggens anläggande måtte befordras, sedan hemmanen voro så mycket bättre upodlade. Det- ta ändamål bör således vinnas, på det at icke, som nu ofta sker, en onödig myckenhet folk mät- te på hemmanen skyddas, hvilka i goda år och då föräldrarne äro välmående, icke föllan vänjas til en mera lättjefull lefnad. Allmogen är gan- ska

fka angelågen om denna tillåtelsen, at få hafva alla sina barn hemma. Denna friheten kunde ju då förenas med en pålaga, at den, som har flera barn hemma, än förra förordnandet tillåt på des hemman, skal vara pliktig, så vida tillfälle därtill finnes, at förse dem, som icke genom hemmanets klyfning blifva bönder, med något nybygge eller torp på sitt hemmans ågor, och det utaf ny upodlad jord. De flåste föråldrar låra icke hafva någon möda osparad för sina barns bästa; barnen låra arbeta med nöje och flit, då de sjeltva få gagn däråf. Då flera människor på et hemman således förenas i arbete til gemensam nytta, går det fort, som för andra med toma hånder skulle vara svårt at verkställa: Storskifts-delningar, som därtill förut vore nödiga, befordras: det blifver då en vinst både för allmogen och för det allmänna, at en bonde har många barn (*). På de orter, där hemmanen åga skog och oupodlad mark, til exempel öfver en mil, som på många ställen i de norra Provincierna befinnes, torde det ock vara nyttigt, at tillåta hvilken som behagar, anlägga torp och nybyggen på den mark, som är utom en mil, en by tilhörig, endast med vilkor, at besittnings-rätten tilhör nybyggaren och des efterkommande, emot viss årlig afgift til byn, etter öfverenskommelse eller Domarens

E 5

prof-

(*) Jag nämner detta endast nu i allmänhet. Om en så nyttig anstalt någon gång blefve vidtagen, vore då tiden, at jämka alla omständigheter därvid, så som at stadga tiden inom hvilken sådant borde företagas, ifrån den dag barnen blifvit mantals-skrifne för bonden; at uttaka med hvad vilkor och rättigheter sådane torpare och nybyggare skulle besitta ett nya hemvist; med mera.

pröfning; men ägande rätten och denna årliga inkomst eller ränta tillhör skatte-ägaren. Då härvid endast förut pröfvas, at ingen mark, som hemmanet oumgädeligen behöfver til ång, bete eller nödig skog, således bärttages, är åtminstone härvid ingen ting olagligt eller oskäligt. Om, til exempel, et hemman hade sin bästa skog eller bete längst bårt ifrån byn, och detta icke kunde til hemmanet umbåras, kunde någon annan närmare belägen obrukad mark anslås til et sådant torp. Jag har därför föreslagit så vidlyftiga ågor til en by, innan detta kunde åga rum, på det at härvid icke måtte vara något oskäligt, at hemmanen icke måtte lida, och at utrymme ändock måtte finnas för bondens egna barn då och i längden, hvar til en mils utmark til en by nog synes förlä (*). Nybyggen på Krono-ågor torde på flera stäl-

(*) Soldater vid de indelta Regimenterna och indelte båtsmän, borde vara själfskrifne, sedan de fått afsked, at få blifva torpare hos sina rotbönder, då utrymme finnes därtill, och de själfve taga up torp åt sig. Om de kunde antagas endast på vissa år, dock med vilkor at i krigstider tjåna så länge kriget varar, på det Arméen i hast icke under krigstid må upfyllas med oöfvadt folk, och de tillika svinge denna förmon, torde lättare tillgång vara på soldater, och legorna icke blifva för allmoget så odrägeliga, med det samma, at få många nya hushåll af jordbrukare förvärfvas at det allmänna. Vid Hellinge Regimentet finnas icke beståndiga soldatertorp, utan soldaten får uptaga sig nytt torp, och göra sig nya hus, dem han åger, då hans enkla efter honom odrifven til sin död får nyttja dess upodlade jord och besitta husen, hvilka senare barnen få fålja, och jorden hemfaller då til hemmanet. Därigenom har ganska mycket jord där blifvit upodlad, och vargernings-karlarnes trångas om

ställen kunna anläggas. Krono-hemman kunna härvid obehindradt användas, då de äga vidlyftig onyttjad mark. Stora krono-skogar låra nu icke finnas så många, sedan Bruken fått de flästa til recognitions-skogar. I Finland har jag likväl hört talas om itora krono-skogar, hvarvid man ofta hört det förslaget, at genom något Regimente upodla dem til flera nybyggen, som sedan kunde anvisas åt gamla soldater; men huruvida det vore möjligt at verkställa, lämnas til andras pröfning. Det vil jag här endast tillägga, at frihets-år och kanske äfven befrielse från mantals-penningar, med flera förmoner för ny-byggare, torde befördra sådana

at blifva antagne til soldater. Ännu större nytta skulle häraf vinnas, om barnen finge äfven odrifne sitta qvar på dessa torp, så länge de fullgöra hvad dagsverken eller afgift, som jordägaren skäligen kan fördrå af dem. Därigenom torde ock vargernings-manskapet mindre behöfvas, som nu mångastådes är en ganska onyttig och ofta skadelig folkhop. Lagen säger, at de skola tjäna hos bönderna, där de äro til vargernings-karlar antagne; men det göra de sällan. De fläste sitta i uselhet gifte, i backstugor och inbyses, hvarvid en stor del förnöta sin tid i liderlighet, så at på många orter, blifva flera vargernings-karlar casserade vid alla månstringar, än soldater. Den, som har jordbruk, hålles därpå til flitigt arbete, soldaten hålles i tygel af Officeraren; men desse drifvas af ingen ting til beskedelighet och flit, de lyda ingen och de frukta ingen. Då de aldrig öfvas i krigs-åreneder, förrän de komma i verkelig tjänst, gifver detta manskap ingen styrka åt Arméen, och det är ju lika mycket, at taga en bond-dräng genast til soldat, som sedan han varit vargernings-karl, endast snar tilgång fins til soldater, som genom förmoner för dem alltid öker, och vargernings-manskapet toges då icke bärt från näringarna i fördid.

na nyttiga anstalter, hvarigenom tilgång vinnes för flera arbetare vid landtbruket til föda och nåring, och flera samt tidiga giftermål til det allmännas fördel befordras.

Af slögder på landet borde Bårags-bruken och Fabriks-inrättningar vara de enda; men då Stådernas antal är så ringa, och de äro ofta långt aflägsne ifrån de flåsta landsorter, kunna socknarne på landet vid vår nuvarande ställning icke vara hulpne, utan sina tillåtna sockerhandverkare, som måstadels också hafva god nåring, och därigenom hållas kvar på landet. Imedertid vore det önskeligt, at våra städer en gång kunde vinna den ityrka, at de med slögder til lindrigt pris kunde förse hela landet, hvarigenom visserligen mera folk skulle kunna födas inomlands; men då detta en gång skulle kunna ske, som vist icke händer på en mans-ålder, är nödigt, at förändring med sockerhandverkerierna på landet, icke måtte ske altför hastigt och på en gång (*). Båragsbruken hin-

(*) Man har nu hela tiden skrivit i Inrikes Tidningarna om nyttan af Lagens uphåfvande emot landsköp, och om billigheten däri, at alle på landet kunde få handla. Jag kan icke annat finna, än at det vore til at göra oordningen i näringar fullkomlig, och at fullborda hvad ois däri felas. Om en medborgare idkar alla slags näringar, hvarnæd skola då de andre försörja sig? Huru skola då folket i et land behöfva hvarandra? I stället at förekomma dyrhet, skulle då monopolister upkomma i hvar vrå, så snart en eller någre få hafva penningestyrka nog, at slå under sig flera näringar, och vinna på dem alla. Detta visar imedertid, huru hårlig den regeln är, det hvar och en medborgare bör få försörja sig utan inkränkning bäst han kan; det är det samma, som at säga, det ingen ordning behöfs i näringar. De, som åberopa sig Ängeland härvid,

hindra utflyttningar anseeligt, då de vid et träget arbete fyslößatta en stor mängd människor. De äro et bevis, huru et träget och mödosamt arbete fäster folk vid en näring, och hindrar den ostadighet, som befordrar utflyttningar. Gruf-drängen vågar sitt lif stundeligen; hammar-smeden har icke ro natt eller dag, vid et ganska mödosamt arbete. Nog kunde dessa människor hafva funnit et beqvämligare näringsmedel; men de älska sina befvärliga näringar, och det kommer dem aldrig i sinnet at flytta ut, helt olikt en hop fyslößöst eller mindre fyslößatt folk i städerna. At en hop Fabriker inrättas på landet, vore ganska nyttigt, i synnerhet sker det lättast med linne-fabriker, som icke behöfva en hop utifrån införda rudematerier, och en hop kostsamma andra inrättningar af valkverk, färgerier, m. m. som fordras til klådes-fabriker. At spinnerier til Fabrikerna flyttas til landsbygden, är utan tvifvel däruti nyttigt, at en hop barn, bräcklige och lytte, samt gammalt folk som vid landtbruket icke kunna göra gagn, därvid kunna fyslößättas. Ju mera man kan förskaffa människor nyttiga näringar, ju flere kunna och då förförjas i et land, och utflyttningar mycket förebyggas, då folket hålles til arbete och flit, samt ifrån lättja förvaras.

I Städerna fyslößättas många människor til allmän fördel, och bör därför Stads-näringsrätta tilväxt nämnas ibland de medel, som hindra

känna icke Ängelands fördelta näringar, där iugen får blanda sig i den andras göromål. Gatfopare och Bätroddare måste där gå på lära i sju år, icke för konstens skul, som är snart lärd, utan för at vänja hvar och en at hålla sig vid sitt ämne och förekomma all oordning vid näringarna.

dra utflyttningar. At vi äge et ganska ringa antal Städer emot andra Stater i Europa, och at stads-närningar i många af våra Städer sakna drift, och skötas ofta som et biverk, är ganska bekant. En oriktig fördelning af närningar i åtskilliga mål, blanning af Landtmanna- och Stads-manna-närningar om hvarandra, med flera oordentligheter, bidraga mycket härtil. Den förnämsta Stads-handtering är Handel. At vår handel nu vunnit flera framsteg, kan icke nekas. De, som egenteligen förstå det ämnet, måga döma hvad ännu därvid felas, och urskilja orsakerna därtill, jämte botemedlen. Det jag här endast vil anmärka, är, at det är ganska angeläget, det Handelen författes i det tillstånd, at den kan vara et stöd för landt-bruket, så at Landt-brukaren aldrig måtte sakna affättning, och icke ödeläggas genom ojämma och ofständiga pris på sina varor. (*) Handelen bör också kun-

(*) Om nödvändigheten af exportations-premier för spannemål, såsom det fått hvilket uphjelpt landt-bruket i Angeland, hafva flere värde medborgare förut med all styrka skrifvit. At alle Svenske Sjö-städer måga få tillåtelse, at segla til alla Svenska hamnar, synes mig också vara ganska angeläget, och jag vet intet skäl at förbjuda det; men om det juist är nyttigt, at göra nya Stapel-städer på de orter, där en långvarig vinster hindrar, at et skepp på et år icke kan hinna til Spanien och tillbaka igen, så at ändamålet för landet, til at taga salt och andra varor ur första handen, för at vinna bättre köp, icke kan vinnas, och om icke den seglation torde stanna vid Österfjö-hamnarna, och de således få stapeln af Svenska varor, som förut varit i Svenska städer, lemnar jag til andras profning, som därom kunna äga mera insigt. I en publik Aft ser jag med mycken styrka vara ådagalagt, at de vid vår nuvarande Handels-ställning icke skulle göra annat

kunna upmuntra och gifva lif åt slögder, genom förlager åt slögde-iddkare och skyndetam affättning. Vore dessa förmoner hos ois möjliga at vinna, skulle ock visserligen et stort antal flera människor kunna finna tillgång til sina behof vid Svenska närings-medel. Då torde ockfå våre handlande kunna få väl aflöna sitt sjöfolk, lemna dem de förmoner, och förja för de gamlas och bräckligas underhåll, at sjö-folket mindre måga retas at stanna utomlands. Genom et sådant handelens tillstånd skulle våra slögder vinna et förändradt anseende,

gagn, än endast mera befordra yppighet och införel af utländska varor, samt gifva mera tillfälle til utflytningar. Om Rikets Handel någonsin skal vinna den styrka, at den kan vara Landbrukets stöd, är det tydeligt, at därtill fordras ganska stora i handelen löpande Capitaler. At åter förvärfva Handelen denna styrka, synes mig det förslag vara förträffligt, som Commerce-Rådet m. m. Herr NORDENCRANTZ inlämnat genom Memorial til Rikets Ständer vid Riksdagen år 1726, och äfven af Stapel-städernes fullmäktige vid den Riksdagen är bifallit, hvilka Acter kunna läsas i Herr Commerce-Radets *Arcana Oeconomica & Commercii*. 3. Capitlet. Sedan Herr Commerce-Rådet vitt, at alle handlande Nationer, i alla tider varit högförfäfallige om Handels-Contiens bibehållande, så at de Capitaler, som blifvit i handel nedlagde eller därigenom vandne, icke måtte utur handelen dragas til andra ämnen, förellas där, at den köpmans (nämligen sådane köpmans, som drifva utländsk handel) Enka, Son eller Dotter, som ville tråda ifrån Kóp-handels idkande, och draga sina penningar utur handelen, skulle lemna en del af sitt arf och af sin egendom til den af slågten, som ville i stället drifva den handelen. Vinsten för hela Riket här af är ganska stor, som Hr. C. R. det ock så vilat. Det är tydeligt, at Rikets handel skull-

de, och ny tilväxt. Den författning, at Fabrikernas hemvist flyttas, til en stor del, til städerna inuti landet, lår visa mycken nytta til Städernas upkomst, och äfven däruti bidraga til utflyttnings hämmande, at icke en få stor hop människor ifrån lands-bygden måga dragas til Stockholm, och där få skydd under namn af Fabrikes-arbetare, fast de ofta aldrig därvid göra något gagn; men en författning skulle oändeligen mycket uphjelpa Städerna och vä-

na

därigenom ganska mycket utvidgas och vinna en ny styrka, få at inga olycks-tilfällen kunde den förstöra. Handelen blifver då naturligt vis inrättad på et sådant sätt, at de handlande vinna på utlåningen, til hela Rikets vinst, och icke nödfåkas föka sin förnämsta vinning på egne medborgares bekoftnad. Då uphjelpas våra Städer, och behöva icke, som en stor del nu förtiden, idka de näringar, som icke tilhöra stadsboer. Då lår en allmän fördel af handel locka en stor hop til at idka en få fördelaktig näring, och då torde, den tårande, den tjänstökande hopen minskas, samt den falska och skadeliga grundfats förfalla, som nu intagit nästan allas sinnen, at, utom Rikets tjänster, rang och titlar vore ingen heder och fällhet. Då kunde äfven de tjänstökandes hop icke förökas af mindre Ståndspersoners barn, som, vid handelen sysslosatte, blifva långt nyttigare medborgare för det allmänna; och om de få smak för handel, lår därtil icke behövas taga många människor ifrån landbruket. Icke eller är detta förslag fördärfveligt för Ståndspersoner, som jag hört några tänka; ty de kunna hädanefter, som hittils, likaväl gifva sig med fördel i köpmanashus, då ingen ting hindrar en förnämare ståndsperson, at äfven sticka sina penningar in i handel och taga del i et handelscontoir, hvilket, äfven som i Angeland, Holland, och hos andra handlande Nationer, vore det bästa medlet för Ståndspersoner at vinna välmåga, och at kunna bero af sig sjelfva.

ra flögder. Det vore, om man kunde fåsta någon viss Stads-nåring i synnerhet vid hvarje Stad, så at den befinnerligen där måtte idkas och framför alla andra skötas. Man vet, at då människor fyslofätta sig i synnerhet med någon viss handtering, gå de vidare uti fullkomlighet därvid än andra, tilverkningarne blifva mera begärlige, affättningen lättas, och idkarena finna en fördublad fordel. Ehuru ringa omständighet kringlor år, åro dock Arboga-kringlor i å ganska begärlige, och det gifver flera denne stadens invånare en god nåring. Vissa af våra Städer vinna mycket af de där tilverkade spinrockar, andre af strumpor, andre af väfnad, Skånska Städerna börja nu idka färge-örters plantering. Hvarföre göre vi icke en sådan inrättning öfver hela Riket? Man vet hvad Ängeland vunnit därpå, at hvar landsort har någon viss nåring, som i synnerhet idkas. Härpå följer ännu en fördel, nämligen, at alle, ända til dem, som eljest kunde icke göra något gagn, fyslofattas vid sådana i synnerhet ålkade nåringar. På vissa orter i Riket, där de förtjäna mycket med väfnad, fyslofattas äfven manfolken därmed vid lediga stunder, och måst de gamle gubbar, som icke förmå arbeta något annat. Så sker det alltid, då en viss nåring fästes vid en landsort. Vi hafve nog åmnen at förådla, och hvar landsort har sina egna. At fåsta således någon egen och särskild nåring vid hvarje Stad, lämpad efter folkets håg och lynne, och efter tilgången på rååmnen i den landsorten, eller efter möjligheten at lått få rååmnen från andra orter, torde vara lått möjligt med liten upmuntran och goda författningar, och förmodeligen skulle det

F

myc-

mycket bidraga at hämma en del utflyttningar, sedan vi därigenom både kunna få flera Städer, som ock författa dem i et bättre tillstånd som vi nu äge, och således flera människor med egen flit där kunna förföra sig.

Då ordning utgör det förnämsta vid näringsars tillväxt, följer af sig sjelft, at man icke får åsidosätta en så vigtig omständighet vid Stads-näringsar. Man har lange tvistat om skränen vore hos oss nyttiga eller icke, och man har stundom förenat den frågan med den, om orsaken til utflyttningar. Vid olika tider, nämligen, vid olika styrka af näringsar, vid olika mängd af folk och olika lätthet vid affättning af flögde-tilverkningar, torde den frågan olika kunna bevaras. Imedlertid, då man talar om vår tid, då folkhopen ännu är alt för ringa inom landet, och föga anstalt ännu är gjord til Svenska flögdevarors-utskjeppning med fördel, lärer det nogsamnt kunna bevisas, at Skräernes uphåfvande skulle vara et alt för tidigt, och förhastadt steg, så länge det är ostridigt, at vid en inskränkt mindre folkhop, kan icke et qinnskränkt antal handtverkare föda sig, och at näringslöft folk blifva onyttige, och ofta til utflyttning tvungne, eller åtminstone därtill benägne medborgare. (*) Man finner genant huru

(*) Vissa tankesätt komma vissa tider i mode. De näste antaga dem då, utan at göra sig möda, til at pröfva om de grundas på tillräckeliga skäl. Nog af, om de komma öfverens med de principer och de tankesätt, som då högt gälla. I denna tiden, hör man nog allmänt den sätten, at ingen inskränkning skulle tjäna för et fritt folk, lämpas til näringsarna. At alla Skränen således borde förkattas, får man då höra af flera, än som därvid öfvervägat några skäl:

ru litet tio Bokbindare eller Jouvellerare skulle kunna föda sig, til exemp. i Enköping eller
 F 2 Tro-

men at detta ännu icke tjänar sig för ofs, behöfves intet tydeligare bevis, än at fri-måsterskap varit tillåtit i Sverige icke så länge sedan, och för de där af följande tredor och förlust för det allmänna, måste åter förändras. Fri-måttareingo fri tillåtelse, at sätta sig allestädes ned i städerna, utan at bindas til skrä, genom flera Kongl. Resolutioner ifrån år 1719 til år 1731, då man omsider nödgades förändra denna inrättning. En Svensk Skribent har då visserligen fog, at därom skriva: "Då kom fri-måsterskapet i gång, hvilket tilstodde hvar och en, som hade lärt något handverk, at sätta sig neder i städerna, jämte skrä-handverkare, med samma rättighet och förmoner, som desse. Påföljden där af var denna: varorna minskades mera i godhet, än priser; handverkarens antal öktes, och med dem antalet på kläpare: de gamle skrä-handverkare miste efterhand deras näring, och fri-måttare begynte med fattigdom och lyktade med uselhet; all god ordning förbyttes i et tygelfritt själsväld; det var svårt at få Läro-gäslar, och ännu svårare at få Gefäller; ty hvar och en ville blifva Måttare: fällan hade någon skrä- eller fri-måttare tilräckeligt förlag til några större beställningar och leveranser, och den, som förtrodde några rå ämnen at fri-måttare, blef merendels antingen strandsatt i tiden, eller fick et odugeligt arbete, hvilken skada han likväl måste binda vid sitt ben, emedan han ej fick vända sig som förr til skräet, och påstå årsättning för liden skada. Slutet af alt detta var, at fri-måsterskapets ändalykt blef så snöplig, som dess begynnelse varit oredig. Det förföll merendels af sig i själft och lämnade inga andra spår efter sig än den skada, hvilken åtskilliga handverk lidit, under den tiden, då kläperiet byggdes på oordning och själsväld, så at nägre ibland dem intil denna stund, ej kunnat hinna til samma fullkomlighet som förr." Man finner flera bevis här om samlade i den vackra skrift, hvar af detta är taget: *Den Värmenande Patrioten*. Då man lä-

Trofa, ty då måste antingen alle eller åtminstone nio blifva tiggare. Det är i proportion på samma sätt i de större Städer. Hade icke antalet af Siden-Fabriqueurer omfider i Stockholm blifvit stadgadt, torde flere medborgare fått deltaga i det svåra öde, som hotar de öf-

fer denna skriften, strid-skrifterna om den, Herr Commissarien KRYGERS *Tänkar om Svenska Fabriker*, och strid-skrifterna däröfver, lär man häriffrå tillräckeligt ljus. Tabell-verket skal vidare visa, at vi redan i Sverige på flera ställen hafve flera slögde-ickare, än som äga tillräckelig syfna och näring. Man har därvid redan funnit, at dyrheten därigenom icke hjälpes, utan at varan ofta blifver både sällre och dyrare, eller ock måste handtverken sköta sin näring, som et bi-verk, at jag må nyttja orden i en Publik Act, hvaråft äfven läges om våra Fabriker, at det vore nu ingen anledning, til at vilja fördela vår inkränkta affättning imellan flera ickare, hvarvid dessa ostridiga skäl tilläggas: "I en redan satt Stat, måtte ju hvarje slögde-ickare hafva så långt utbredt sitt verk eller antagit arbetare, som affättningen velat tåla. Skulle den samma delas imellan flera, blefve väl inkomsten för hvardera mindre; men ingen författning kunde hindra någon af dem, at lefva lika med sina medbröder, och påföljden kunde ju icke vara annat, än varans stegring eller förfämring, och ändteligen Själfva Fabrikerernas undergång." Då man härvid åberopar sig Angelands exempel, finner jag i samma Act dessa mogna tankar: "At, om man uti Krigs-årender, Politie-Oeconomie-eller Cameral-saker ville härfra frammande Stater, hånder det samma, som skulle ske, om en Far ville tvinga et vekt barn til lika arbete med en mogen man. Vil man åter i et enda vårt concentrera all sin af naturen gifna magt, blefve påföljden, at alla andra förrättningar antingen måtte afstanna, eller ock ganska mycket lida." Då, när vår folkhop, när vår handel, när våra omständigheter börja likna Angelands, då blifver det förlikt bästa tiden, at härvid vidtaga deras författningar.

riga, och ännu större antal arbetare på fidenfabriquer måst frukta för en tilkommande förlust af sin näring. Detta alt bestyrker, at så angeläget det är på ena sidan, at hindra alt Monopoliskt tvång, som kan öfvas på många fått och vid flera ämnen, så nödvändigt är ock på andra sidan, at icke flere måga användas vid en näring, än däraf kunna hafva sin bärning och nödoritigt försörjas. Jag nekar icke, at Skrå-inrättningen kan fordra åtskilliga förbättringar: at därvid ofta ske misfsbruk; at Skråerne ofta hindrat nyttiga inrättningar: at åtskilliga onödiga kostnader, för at blifva gefäll och måstare borde häfvas och förebyggas; men alt sådant kan förändras, och misfsbruk af vederbörande ämbets-män hämmas, utan inrättningens förkastande, hvilken inrättning så mycket mindre kan drifva folk ur landet, som Svenske gefäller och handverkare äro vane därvid, och denna inrättning äfven finnes på de flesta orter, hvarifrån utländske handverkare komma hit. Om ock näringarne fördelas imellan Städerna, som sagt är, och handverkare försigtigt indelas i hvarje Stad, lär icke tryta näring för så många handverkare, som landet kan åstadkomma. Visse utländske orters mindre dyrhet på varor blifver då det enda, som skulle kunna skäligen läcka några bårt; men får dyrheten ömskränkt tiltaga, så nödgas väl flere flytta utomlands, än handverkare; dock, så länge handverkare här hafva den stihet, at så stegra sina arbeten efter behag, låra de här äga en förmon, som de på flera utländska orter sakna.

Då man vet, at gift folk mindre ofta flyttar ur landet, är det visserligen härvid en an-

gelågen omsorg at befordra tidiga giftermål hos menigheten, som altid befordras bäst genom god indelning af nåringar. Jag anser härvid den anmärkningen som hufvudsakelig, at man vid dessa giftermåls befordran, altid må hafva afseende på tilgången til nåring för de nya hjonelagen. Min mening är icke, at man skulle hindra någon at gifta sig, som vore omöjligt; men det jag här vil säga, är, at det icke vore nyttigt, til at med allmänna påbud upmuntra dem at gifta sig, som icke hafva någon nåring, och det i synnerhet icke i den tid, då priset på de til lifsuppehälle nödvändiga varor är ovanligen dyrt. Riket behöfver mera folk; men folk utan nåring utgör aldrig et Rikes styrka. Snart sker, at en drång och piga para sig, utan at tänka på utväg at försörja sig, och på den fattigdom och uselhet, som merendels blifver sådane hjonelags lott. Som tjänste-hjon tager dem sedan ingen, utan i yttersta nöd, då andre ej finnas; ty ingen föder gerna barnen för intet, saknar modrens arbete vissa tider, och blottställer sig för mera fara af otrohet. At sitta inhyfcs och i backstugor är en svag förtjänst. Det kan gå an i bergsflags-orter, och på några ställen, där förnöget folk kan betala så itora dagspenningar, som måste fordras, då man skal försörja sig, hustru och barn af daglön; men man ser ochuru det händer med dagsverks-karlar vid bruken, at de merendels fördjupa sig i större skuld, än de någon sin kunna betala med arbete, hvarföre mångastäds då karlen är död, alt det lilla, som finnes hos enka och barn, tages bårt; och i de flästa andra lands-orter hafva nåringarna icke nog styrka, til at kunna underhålla så
dyr-

dyrlegda arbetare, som desse måste blifva, om de skola kunna förförja sig. Ofta händer ock, at näringslöshet föder förtviflan, då människor, hvika såsom tjänstehjon kunnat hafva nog utkomst, obetänksamt gift sig och sakna näring, hvarigenom många förfalla til allehanda oordentelig lefnad, hvaraf omsider lättja födes, jämte vårdlöshet om hustru och barn. I ännu större uselhet och elände förfättas dessas enkor och barn då männerna tidigt dö. Staten betungas af en hop tiggare. Barn, upfödde i sådant elände, förgås ofta af vanskötsel, eller ock blifva de icke allenast svage til helhä, utan ock ännu oftare fördärfvade til seder, och onyttige medborgare. Genom tiggerie besväras landet, och de bästa seder läras icke därvid. Ehuru ännu icke härvid alla bommar äro öppnade, som många önska, kan man dock af näringslösa människors giftermål se många bedröfveliga påföljder i alla lands-orter. (*) Många af de til giftermål upmuntrade vargerningskarlar, med flere, gifva ömkansvärda bevis om dessa bedröfveliga fanningar. Skulle misfvåxt-år tilstå, at landt-brukare icke kunna bidraga til desse personers underhåll, måste deras nöd blifva fullkomlig, förtviflan ibland dem allmän, och de olågenheter vore då at vänta, som brist

F 4

på

(*) Om man säger, at folket måste gå ur landet, därför at de icke straxt kunna hafva näring at gifta sig, förefaller det mig juist som man ville säga, at alla djåknar, Studenter, unge Prälter, lärlingar i näringar, med flere, borde gå ur landet, därför at de icke genast hafva förmögenhet til at förförja hustru och barn. Man tackes då nämna något land, där alla gift-vuxna människor genast hafva nog näring, för at kunna gifta sig.

på närings-medel hos förtviflade människor kunna åstadkomma. Vil man befordera nödvänga utflyttningar, och drifva ut hela hjonelag på en gång, så vore upmuntringar til giftermal för näringslöft folk et godt medel därtil.

Jag har trodt mig böra härvid något uppehålla mig, för at vila, at då man vil förbygga utflyttningar, har den gamla regeln få väl här, som i andra mål altid rum, at man icke bör bota et ondt, med et medel, som är hälften värre. Härmed har den fråga nära sammanhang, som få mycket blifvit omtvistad, vid tilfalle af Tjänstehjons-Ordningens ofta tillämnade förbättring: om icke det vore nyttigt, och med arten af et fritt folk måst enligt, at låta alle förförja sig bäst de vilja, utan at behöfva någon tjänstehjons-ordning? (*) Man tror,

(*) Någre fåga detta i allmänhet, och tala ingen inkränkning i den regeln, at hvar och en bör få förförja sig på hvad sätt han behagar, både i stad och på land. Andre inse väl nödvändigheten af ordning i näringarna uti Städerna; men önska en oinkränkt frihet för alla på landet, at få sätta sig ned i backstugor och inhyfes, utan at någon skulle fråga efter deras närings-sätt. At tala om ordning uti Stads-näringar, men neka nödvändigheten deraf på landet, är en tydelig contradiction. De skäl, dem jag nyligen anfördt emot upmuntringar til giftermal för närings-löft folk, äro icke de enda, som öfvertyga mig, at det vore et farligt steg til at uphärva de gamla nyttiga lagarna emot lösdriivare. Om en lag skulle utgifvas, det ingen nu skulle vara skyldig til årstjänst, utan få sätta sig ned inhyfes och i backstugor, utan at någon skulle fråga efter deras näring, så är det tydeligt, at det skulle icke blifva många tjänstehjon kvar, som icke nyttjade sin nya frihet; men huru de skulle förförjas, det blefve sedan en ny och orolig omsorg för det

at det icke tjänar sig för et fritt folk, at taxera någons arbete, och at förbinda alla närings-

F 5

16-

allmänna. På landet finnes visst icke utkomst för dessa hjonelag. Icke upmuntras allmogon därigenom mera än förr, at släppa dem in på sina ågor. I Städerna står icke föda tilreds åt dem mera än på landet. Hvar skola då dessa uslingar taga vägen? Nöden skulle väl lära dem alla de oläsliga medel, hvarpå de eljest aldrig skulle tänkt; eller mätte de, juht för nöds skul flytta ut. Men landtbruket ödelägges därmed aldeles, och man tanker få på framtiden, at man förlör jord-bruket både för denna och den tilkommande tiden. När tjänstfolkets antal är redan så ringa på landet, at då de allsammans räknas emot leminanterne, få endast två tredjedelar af de senare två tjänstehjon, och den öfriga tredjedelen endast et tjänstehjon, hvilken proportion ännu mera förminskas, sedan torpare genom en ny Kongl. Förordning fått tillåtelse at förvara tjänstehjon, hvilket ej eller skäligen kunnat dem förnekas, hurudan skulle väl proportionen blifva, om det enda medel, som nu förskaffar tjänstefolk, tagos bårt? Nu är folket vant vid den gamla författningen emot lösdriivare. Förändras den, är jag öfvertygad, at man snart nödgas åter förnya den; men man lär då, så väl som i många andra mål, få róna, at goda gamla författningar icke så lätt återkaffas i gång, sedan man en gång förhaftat deras afskaffande. Det vore, at göra försök, med en altför dryg det allmånas känning. Och om icke annat hinder vore, skulle en så hastig förändring ensån vara skadelig. Då förökas folk aldrabäst, då man skaffar dem näringar. Det sker efterhand, och det allmänna lider då icke af någon skadeligt hastig förändring. Då hemmans klyfningar och torps anläggande betordras, får folket näringar efterhand, och göras til nyttiga medborgare. Skyndas det med all drift, lär icke felas näringar, i proportion af folkhopen på landet. At landtbrukare kunde emot dags-penning nyttja det folkets arbete, som således fått fatta sig

lösa människor til nödvändighet at taga års-tjänst, hvarföre det påstås vara bäst, at låta hvar och en sätta sig för sig sjelf och betinga sig för sitt arbete hvad de gitta. Härtill svarar jag, at jag icke nekar, det hvar och en må få försörja sig bäst han kan; men kan icke därifrån afkilja den nödvändiga tilläggnin-gen, at det bör ske lagligen och med ordning; ty eljest skulle de största oordentligheter, stridande emot alla borgerliga samhällens änd-mål,

ned i back-stugor och inhyses, är et förslag grun-dadt på en stor misfårkning. Hvert dags-verke bör, efter den allestädes viktagna principen, kostas $\frac{2}{3}$ del af priset på en tunna spannemål. Då tunnan spannemål gäller 60 daler, kostar dags-verket 3 daler kopparmynt, och mångastads högre. 300 dags-verken, à 3 daler kopparmynt, utgör 900 da-ler endast för en person. Vid et ganska måteligt åkerbruk fordras vist 4 personer, gör 3600 daler kopparmynt. Monne vårt Svenska landbruk åger den styrka, at med så dryg kostnad kunna under-hållas? Eller huru mycket borde då icke landman-na-varer stiga i priset? Jag vil medgifva, at just icke alle torde blifva lättingar och lösdrifvare, som således finge lof at sätta sig inhyses; men huru vil-le man förekomma, at icke många blifva det? At-minstone undandraga många då för det allmänna mycket af det gagn, som de med arbete eljest kunde göra; och hvad skulle väl federmerna vinnas, om ogifta qvinfolk finge sätta sig allmänt för sig sjelfva, utan års-tjänst, och försörja sig med all fri-het bäst de kunna? Förbättring af den nuvarande tjänstehjons-ordningen i vissa omständigheter, och den gamla lagens vid magthållande emot lösdrifva-re, är därför så nödvändig, som det är angeläget, at förvara landbruket och flera näringar från ytter-lita fördärf. Då landet får mera folk, som åstunda tjänst, än husbönder finnas, då först vore tid, at tänka på förändringar härvid; men det lär icke kun-na ske i detta århundradet.

mål, ockfå gillas och tillåtas. Et fritt folk är icke mera befriadt ifrån den til alla borgerliga samhällens bestånd så nödvändiga ordnings i akttagande, än man det är i andra stater. Och uti en välbestäld frihet, är det lika angeläget, som annorstädes, at hålla den uppsigt med folkets arbete, at ingen måtte kunna undandra ga sig göra det allmänna med arbete den nytta, som et borgerligt samhälle har rättighet at af alla sina medlemmar fordra. Det är helt tydeligt, at om alla näringslösa människor finge sätta sig ned för sig sjelfva, skulle mycket arbete förloras, och vägen öppnas för en lättjefull lefnad och för flera slag af seders fördärf; ty människan är af naturen måst bögd at ålska maklighet och lättja, hvaraf laster flyta. Utom svarigheten för dessa människor, at utan näring förförja sig, blefve ock alla näringar därigenom omätteligen betungade; ty mat och års-lön för tjänstefolk har dock aldrig kostat så mycket, som at hela året drifva sitt arbete för dagspenning. Det är naturligt, at et gift hjon behöfver mera til sitt hushåll, än en ogift för sin person. Då tjänstehjon nödvändigt behöfvas, och man i de flästa hushåll måste hafva några ståndigt i huset, måste man väl icke blottställa hela landet för ännu större nöd af tjänstefolks brist, och af deras beståndigt tilltagande sjelfsvåld. Om något underslef vid vår folkbrist vore oundvikeligt vid en tjänstehjons ordnings handhafvande, vet man, at det är åtskilligt i en borgerlig regering, hvarmed man stundom måste se igenom finger, som dock icke vore nyttigt, at offenteligen tillåta, eller at uplåta alla bommar. Det är således en ogrundad fördom, at en tjänstehjons-ordning
skul-

skulle drifva folk ur landet, fast någre omständigheter i vår nuvarande tjänstehjons-ordning hafva anseelig del i utflyttningarna; men det icke genom tvång emot tjänstefolk, utan genom det sjelfsvåd, hvartil den gifver tillfälle. Tjänstehjons-ordningarne voro mera stränge, och kanske mera noga efterlevade, på den tid, då mindre antal folk gingo ur landet. Jag har härvid anset det nödvändigt, at med bevis styrka, det en väl inrättad Tjänstehjons-ordning, churu sträng den ock måtte vara, och churu noga den ock måtte handhafvas, hvilket vore önskeligt, icke betordrar utflyttningar, så länge den icke öfverskrider billighetens gränser emot tjänstefolket; utan tvärtom hindras utflyttningar däraf, ju mera folket kan hållas vid arbete och flit: hvartföre det ock vore önskeligt, at icke så stort antal arbets-fört folk må under så åtskilliga titlar kunna skyddas i et lättjefult tillstånd, hvaraf en icke ringa hop flytta ur landet.

Vid detta tillfälle bör jag äfven tillägga den anmärkning, at det emot utflyttningar skulle hjälpa anseeligt, om man kunde påfinna något medel, som må hindra lands-folkets årliga och omåtteliga tillopp til Städerna, och i synnerhet til Hufvudstaden (*). Landt-bruket för-

(*) Det är önskeligt, at olika flyttnings tid för tjänstefolk i städerna och på landet skulle hjälpa mått; men man kan aldrig hoppas, at denna nyttiga anstalt vidtages, då man vet, hvad motstånd därvid möter. Det skulle likväl kunna verkställas utan någon städernas olägenhet, om man kunde upfinna något medel, at öfvertala Stånds-personer til at upföda sina barn til slögder. Det vore en oändelig vinst för Riket. Onödige Stånds-personer och tånande medlemmar i Riks-kroppen, skulle då icke

förlorar på det sättet ur de flåsta Lån i Riket en otrolig hop arbetare, som i synnerhet gå til Stockholm. De finna där många tilfällen at skydda sig, fast en stor del af dem lefva i lät-tja, och förnöta sin tid på det sätt, som för-därfvar deras seder. Det är just på det sättet, som sedernas fördärf få mycket befordrar ut-flyttningar. Om landt-bruket, på sätt, som jag tilförene haft tilfälle anföra, förfättes i tilstånd, at kunna försörja flera hjonelag, och om Stånds-personer, i synnerhet de förnämre och förmög-nare, hölle mindre antal betjante, hvilka i sitt lättjefulla tilstånd, lära sig de fördärfvade se-der, som nu få mycket utmärka de flåsta herre-tjä-

på några få är förökas ständigt til flera tusende, som nu sker, til ringa bätnad för et folk-fattigt land. Den otaliga mängd tjänst-fökande skulle då minskas, och man behöfde icke för deras skul in-rätta nya tjänster och löningar. Landet finge be-hålla sina arbetare, och den rätta proportion af nä-rande och tärande medborgare kunde vinnas. Det är ock en förträffelig anstalt i vissa lån, at tjänste-folket är förbudet flytta ur länet. Detta tadlas nu ockfå af många; men jag kan icke finna, at det vore likafom at instånga en oskyldig medborgare i fångsel inom viss ort. Det är aldeles tillåtet, at flytta ur länet, för giftermål, hemmans-bruk och näringar. För andra orsaker behöfver ju arbets-folket icke flytta ur länet, då de där kunna finna fö-da och näring. Om någon hemligen då går ur den lands-orten, så hindras likväl strömmen och de flåste. Håigenom har händt, at uti et medium på 6 års tid har endast 12 människor årligen flyttat utur Västernorrlands Lån, och kanske största delen af dem för de orsaker, som äro tillåtne, då där- emot på samma tid 430 personer årligen flyttat ur Upsala Lån, 383 årligen ur Stockholms-Lån, och 282 årligen ur Vesterås-Lån. Detta visar hvad nytta en sådan anstalt öfver alt skulle åga.

tjänare i Stockholm, torde mycket härvid blifva hulpet. En pålaga synes icke vara obillig för hvarje onödigg eller öfverflödig betjänt, passad efter hvarje husbondes olika stånd.

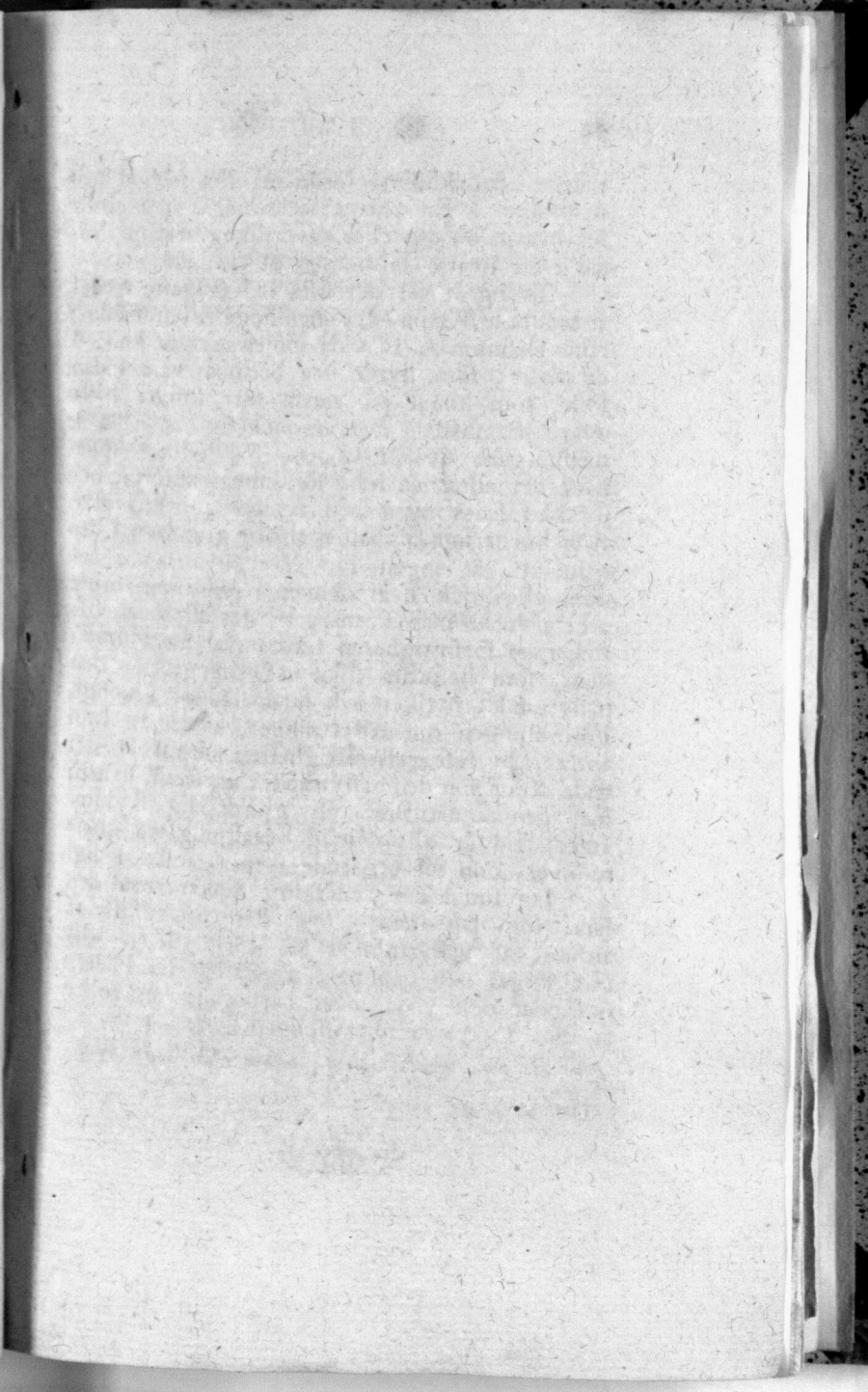
Tväng är väl det sista och svagaste medel, at hindra utflyttningar; men noga tillsyn må dock icke försummas, så vida möjligt vara kan, di de fläste, som flytta ut, befinnas vara sådant folk, som knapt på annat sätt kunna hållas kvar. Samhällets rätt är onekelig, at hålla de medborgare kvar i landet, för hvilkas uppehälle det allmänna icke försummat at förja, och hvilka således ingen nöd tvingar at flytta bårt. Alla borgerliga samhällen måste grundas på den principen, at ingen får öfvergifva samhället, utan alle, och hvar och en i synnerhet, måste arbeta hvad man förmår, til det allmännas bästa; men försigtigheten fordrar, at mera straffa dem, som befördra slika utflyttningar, än den utflyttande, hvilket ock nu är stadgad i Kongl. Förordningen om utflyttningar, at den 20 Juli 1762, hvarest arfs-rättighetens förlust är det enda straff för den utflyttande: et straff, hvartil han ganska naturligt vis gjordt sig skyldig. Imedlertid är all möjlig bevakning vid gränse-orter, och för utgående skepp ganska nödig.

Jag slutar dessa enfaldiga tankar, med den sats, som jag flera gånger här haft tillfälle at anföra, at utflyttningar til största delen bårt förebyggas och hämmas, då kärlek för Fäderneslandet och goda seder härskar hos et folk; ty som TACITUS förträffeligen sagt:

Plus ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges.

Den 20 Mart. 1763.

www.books2ebooks.eu